Gilde brief

20e jaargang no. 2
juni 2001

HET GILDE VAN VRIJWILLIGE MOLENAARS

DE GILDEBRIEF

De Gildebrief is het verenigingsblad van Het Gilde Vrijwillige Molenaars (GVM). Het blad verschijnt vier keer per jaar en wel in de maanden maart, juni, september en december. De oplage is 1950 stuks.

De redactie is, tenzij anders vermeld, verantwoordelijk voor de inhoud van het blad, met uitzondering van de artikelen van het bestuur van het GVM. De redactie neemt graag kopij en suggesties voor artikelen in ontvangst, maar zij behoudt zich het recht voor artikelen niet, gedeeltelijk of gewijzigd te plaatsen.

Advertenties
Voor bedrijven of instellingen, die gelieerd zijn aan 'de molenwereld', bestaat de mogelijkheid in de Gildebrief te adverteren. Advertentietarieven zijn op het redactieadres verkrijgbaar.

Bestuur van het GVM
G. (Gerard) Sturkenboom, voorzitter
Bisschop Arnoutlaan 14
5591 BL Heeze, tel. 040-2262602

M. (Mark) Dwarswaard, secretaris
Hogeweg 91
5751 KX Deurne, tel. 0493-310232 of 06-22937601

J.A.G. (Jos) van der Bruggen, penningmeester
Achterlandse Molen, Molenkade 5
2964 LB Groot-Ammers, tel. 0184-663227

A. (Bert) van Uffelen, examencoördinator
Bittervoorn 20
7908 VH Hoogeveen, tel. 0528-271991 of 06-53286029

A. (Andreas) de Vos, contacten afdelingen
Meijersloot 35
1831 EB Koedijk, tel. 072-5617648

P.A.M. (Petro) van Doorne, opleidingen
Steenakker 44
6651 JE Druten, tel. 0487-515643

H.C. (Hein) Steinz, PR, molenbiotoopzaken
Dorpsweg 94
8051 XW Hattem, tel. 038-4445446

Ledenadministratie GVM
B.A. van Weel
Nwe Bussummerweg 92
1272 CK Huizen, tel. 035-5251695

Rekeningnummer GVM
Postbank(giro) 2144780 ten name van Het Gilde van Vrijwillige Molenaars te Leerdam

Steunpunt Molenbiotoop
De Hollandsche Molen
Zeeburgerdijk 139,
1095 AA Amsterdam
telefoon 020-6238703
telefax 020-6383319

Gildeverzekeringen
Contactpersoon: J. (Jan) van Loenen
Arendshorst 34
3772 RV Barneveld, tel. 0342-400630

Bliksemafleidercontrole
Contactpersoon: D.J. (Dick) Abelskamp
Laan 1940-1945 2
7231 GL Warnsveld, tel. 0575-525068

Redactie Gildebrief
J. (Jan) van der Vlies, G.J. (Gerrit) Pouw,
H.C. (Hein) Steinz
Redactieadres: p/a J. van der Vlies,
Maaskade 77a, 3071 ND Rotterdam,
tel. 010-4112299

Gildeverzendingen
H.P.A. van Erve
Hoevense Kanaaldijk 9
5018 EA Tilburg, tel. 013-5362100

IN DIT NUMMER **pagina**

In memoriam Marten Faber 1
De 'Oeffeltse leerschool' 1
Molenaar Kees Franken onderscheiden 2
Mededeling van de redactie 3
Een onbekende onveilige situatie 3
De korenmolenaarscursus 3
Reactie op "Een nieuw koppel maalstenen voor *De Speelman* te Overschie" 4
Nieuwe stenen voor molen *Korenlust* te Stellendam 5
Vragen m.b.t. sprinklerinstallaties in molens 6
Het belang van de controle op bliksemafleiderinstallaties 6
Over corrosie van gelaste stalen roeden 7
De torsietheorie 7
Voorjaarsexcursie afdeling Gelderland 9
Provinciaal meldpunt bedreigde monumenten in Limburg 12
Nieuws van *De Passiebloem* 12
Het Berton-gevlucht door Peter de Moes 13
Nieuws van houtzaagmolen *De Ster* in Utrecht 22
Korte berichten, oproepen, aanbiedingen 23
Nationale Molendag 2001 in en rond Hazerswoude 25
't Gaande werk 32

Bij de voorplaat: Het zwichtmechanisme van het Berton-gevlucht, tekening van Gerrit Pouw. Zie het artikel van Peter de Moes op pagina 13.
Bij de achterplaat: De Rietveldse molen op Nationale Molendag 2001. Opname Jan van der Vlies.

Kopij voor het volgende nummer moet vóór
1 augustus 2001
in het bezit zijn van de redactie

Wie kopij op diskette aanlevert, gelieve dit te doen in WP 5.1 of WP 6.0. (Liefst DOS-versie)

© 2000 Het Gilde van Vrijwillige Molenaars
Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, elektronische gegevensverwerking of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande toestemming van Het Gilde van Vrijwillige Molenaars, Hogeweg 91, 5751 KX te Deurne.

In memoriam Marten Faber

Op 18 februari jl. overleed, op 61-jarige leeftijd, vrij plotseling Marten Faber. Marten was voorzitter van de Stichting Vrienden van de Ruiner molen *De Zaandplatte*. Op deze molen was hij tevens vrijwillig molenaar.

Bij de begrafenisplechtigheid waren vele molenvrienden uit Drenthe en omgeving aanwezig, een teken, hoe geliefd hij was.

Ruim tien jaar geleden nam hij het initiatief om van de molen aan de rand van Ruinen weer een draaiende molen te maken. Hij heeft een aantal inwoners ook enthousiast weten te maken en met hen een stichting gevormd. Samen is het hun gelukt de molen aangewezen te krijgen als rijksmonument en de benodigde gelden voor de restauratie bijeen te krijgen.

Na voltooiing van de restauratie kon hij zijn hobby als molenaar uitoefenen, waarbij hij ook als instructeur leerling-molenaars een opleiding gaf. Voor het molenbestuur was hij de grote stimulator en regelaar. Zonder zijn energie en persoonlijke inbreng was molen *De Zaandplatte* zeer waarschijnlijk nooit gerestaureerd. Zijn naam zal altijd in molen *De Zaandplatte* blijven voortleven.

Namens het bestuur van de Stichting Vrienden van molen De Zaandplatte

J. Schenkel, secretaris

Marten Faber (links) en de heer Mansier geven uitleg aan het publiek op Drentse Molendag 1997.

"De Oeffeltse leerschool"

In één jaar vier geslaagde leerlingen afleveren, dat zal niet op veel molens gebeuren. In het jaar 2000 was dit het geval in het Brabantse Oeffelt op molen *De Vooruitgang* van Theo van Bergen en John Houben.

Zo'n driekwart jaar vóór het examen kwamen we op de molen in Oeffelt terecht. Van horen zeggen natuurlijk, want in deze regio is het bekend, dat Theo en John hun leerlingen gedegen voorbereiden op het examen.

Iedere zaterdagmorgen reden we naar Oeffelt en dan gingen Theo en John zeer serieus met ons aan de slag. "We moeten onze tijd goed gebruiken", was een van de gevleugelde uitspraken van Theo. En dat deden we dan ook. We hebben daar in korte tijd heel veel geleerd en een uitstekende voorbereiding op het examen gekregen. Het was niet alleen een leerzame, maar zeer zeker ook een heel plezierige tijd, die we in Oeffelt hadden. Inmiddels zijn we geslaagd en werkzaam op onze eigen molens, maar we denken alle vier met veel genoegen terug aan onze 'Oeffeltse leerschool'.

Parate kennis en praktische theorie

's Morgens waren we stipt op tijd. Theo en John waren dan al present. De les was al begonnen, voor we het in de gaten hadden. Theo had dan bijvoorbeeld een bezem voor de trap gelegd, waar wij dan prompt overheen stapten. "Ik wil eens kijken, of jullie ook letten op veiligheid", zei hij. "Waarom leggen jullie die bezem niet meteen op z'n plaats? Zo kun je erover struikelen."

Vervolgens wandelden we om de molen heen om te voelen uit welke richting de wind kwam en om de weersituatie te bekijken. "Nou vertel maar", zei Theo, "waar komt de wind vandaan, wat zie je aan de bewolking, wat weet je van de weersvoorspelling.....enz.?" Dan konden we losbranden met onze kennis over het weer.

In het begin vroegen Theo en John vooral aan de gevorderde leerlingen van alles en konden wij meelopen en luisteren. Soms namen ze de beginnelingen en de gevorderden apart. Praktijk en theorie gingen hand in hand. Terwijl we opzeilden kregen we vragen over de onderdelen van het gevlucht en over de zeilen. En wanneer even later de molen lekker draaide, namen Theo en John op de molenberg nog even alle wieksystemen met ons door. In het begin denk je, dat het onbegonnen werk is om al die theorie onder de knie te kriijgen, maar door de herhaling wordt het je steeds duidelijker en raak je er meer en meer mee vertrouwd.

Theo en John vullen elkaar aardig aan als leermeesters. Theo hield onze parate kennis over de theorie uit het blauwe boek goed op peil. John checkte regelmatig ons praktische inzicht in de theorie. Ook het weer was zijn specialiteit.

Bij de koffie, die ze altijd royaal zetten, gingen ze gewoon door met vragen stellen. "We moeten de tijd goed gebruiken", zei Theo dan, "het is zo weer middag." Hij is een strenge leermeester, terecht natuurlijk. Hij zei er meteen iets van, als onze kennis na een vakantie was teruggezakt. Ger maakte nogal eens een reisje naar Frankrijk en dan was Theo er niet over te spreken, als hij het 'blauwe boek' niet had meegenomen in de koffer. "Volgende keer weet ik het weer", antwoordde Ger dan steevast.

Naar het Openluchtmuseum

We kregen ook regelmatig huiswerk mee: bepaalde onderdelen uit de theorie bestuderen. De zaterdag daarop gingen we daarover dan met ons allen aan de slag. Theo en John stimuleerden ons om andere molens te bezoeken.

We gingen ook eens samen naar het Openluchtmuseum in Arnhem, alwaar Theo zijn lessen even serieus

nam als op de eigen molen. Een bezoek aan het Openluchtmuseum kunnen wij overigens alle leerlingen aanraden. Je kunt op één dag verschillende molentypen bekijken: een stellingmolen, een standerdmolen, een paltrok, een poldermolen (houten achtkant met vijzel en voeghoutenkruiwerk), een tjasker en een weidemolentje, maar ook een watermolen (papiermolen). Ook die dag was leerzaam en gezellig.

Keukentheorie

Wanneer het examen nadert, begint Theo aan de zogenaamde keukentheorie. Hij plant met ons dan enkele data, waarop we met ons allen bij Theo thuis aan de keukentafel stevig door de theorie gaan. Hij zorgt er dan voor, dat we "op oorlogssterkte komen", zoals hij dat noemt.

Wij kregen aan de keukentafel een hele serie mogelijke examenvragen voorgeschoteld. Als Theo zwakke plekken constateerde, resulteerde dat natuurlijk meteen in huiswerk op maat. En wanneer bekend was, op welke molen ons examen zou plaatsvinden, gingen Theo of John ook altijd een keer mee naar die molen voor de 'finishing touch'.

Daarna was het werk van de Oeffeltse leermeesters gedaan. Toen moesten we op het examen zelf laten zien en horen, of we voldoende bekwaam waren als molenaar. Wel, in juni 2000 legden Harrie en Ger met succes hun examen af en in oktober volgden Mari en Leny.

Theo en John, wij danken jullie hartelijk voor de gastvrije ontvangst op de Oeffeltse molen en voor alle wijze en gezellige lessen, die we van jullie mochten ontvangen.

Ger Smits	Ravenstein
Harrie Kaak	Gennep
Mari van Breda	Oss
Leny Romme	Geffen

Molenaar Kees Franken Lid van de Orde van Oranje Nassau

De lintjesregen op 27 april is dit jaar niet ongemerkt voorbijgegaan aan de Wateringse molen *Windlust*.

Molenaar Kees Franken ontving uit handen van de Wateringse burgemeester een koninklijke onderscheiding, omdat hij vanaf 1984 als instructeur van het Gilde van Vrijwillige Molenaars een respectabel aantal leerlingen de fijne kneepjes van het molenaarschap heeft bijgebracht, dit met veel enthousiasme. Inmiddels is hij deze activiteiten, gezien zijn leeftijd, aan het afbouwen, maar het 'heilig vuur' zal voorlopig nog niet zijn uitgedoofd.

Bij de uitreiking van de onderscheiding waren uiteraard ook het bestuur van de molenstichting en de andere molenaars aanwezig. Nadat hem de onderscheiding was opgespeld, richtte Kees nog enige woorden tot de aanwezigen. Hij vergat daarbij niet het goede werk van het Gilde en het draaiend houden van het molenbestand te vermelden.

Het is trouwens een unicum, dat een gemeente een niet-inwoner voordraagt voor een onderscheiding.

Wij wensen Kees nog menig gezond jaar toe op de mooie Wateringse molen.

Gerard Barendse

De burgemeester van Wateringen wenst Kees Franken geluk met zijn onderscheiding.

Mededeling van de redactie

Onze collega Peter de Moes heeft besloten zijn functie als redactielid van de Gildebrief neer te leggen. In 1990 trad hij namens het bestuur toe tot de redactie. Sindsdien verzorgde hij samen met Jan Kurver de opmaak van de Gildebrief volgens de ouderwetse knip- en plakmethode. Zij hadden geen van beiden (verstand van) een computer. De taak van Jan Kurver werd na diens overlijden in november 1997 overgenomen door Jan van der Vlies, die wel over een computer beschikt, doch voor de opmaak gebruik maakt van een tekstverwerkingspakket (WP 5.1), dat weliswaar zeer gebruiksvriendelijk is, maar ook verouderd.

Het artikel "Het Berton-gevlucht", elders in deze Gildebrief, is voorlopig de laatste persoonlijke bijdrage van Peter de Moes aan de Gildebrief.

De redactie betreurt het uiteraard zeer, dat Peter zijn werkzaamheden heeft neergelegd. Met name zijn waardevolle en interessante eigen bijdragen vormden menigmaal het hoogtepunt van de Gildebrief en zullen we node missen.

Wij danken hem voor het bijzondere werk, dat hij 11 jaar lang voor de Gildebrief heeft gedaan en wensen hem nog vele gezonde 'molenjaren' toe.

De redactie is nu dringend op zoek naar nieuwe leden, schrijvers van artikelen en/of correspondenten. Peter de Moes verzekert u, dat schrijven minder moeilijk is dan u denkt. Als u eenmaal een onderwerp in gedachten hebt en er even voor gaat zitten, dan komt de rest vanzelf.....

Een onveilige situatie, waarmee tot nu toe niemand rekening hield.....

Zaterdag 3 maart jl. oriënteerde ik me, zoals gebruikelijk, al voor het ontbijt op de weerssituatie. De buitentemperatuur om 9 uur 's ochtends was 0,6 graden en er stond een zwakke noordoosten wind. De maximum temperatuur zou deze zaterdag volgens de verwachtingen oplopen tot zo'n 3 graden. De zon deed pogingen om door de dunne bewolking heen te breken. Het beloofde een mooie dag te worden met wellicht echter iets te weinig wind om de molen te doen draaien, temeer daar mijn standerdmolen *De Haag* te Beuningen vanuit het noordoosten enige windbelemmering heeft van huizen aan de overkant van de straat.

Indachtig de belofte aan mijn kleinzoon eerder in de week gedaan, dat hij mij die zaterdag mocht assisteren, en ook gelokt door het mooie weer, besloot ik toch een poging te wagen om de molen te laten draaien. Zelfs het feit, dat ik daarvoor de molen 180 graden zou moeten kruien, kon me niet weerhouden van dit voorgenomen besluit.

Om 11 uur had ik de molen gekruid en het eerste zeil voorgelegd. Zoals ik had verwacht, kon de weinige wind het tweede end niet naar beneden brengen. Daarom gaf ik met de hulp van mijn molenaarsknechtje het opgezeilde end een forse duw, waarna ik naar het vangtouw wilde lopen.

Op datzelfde moment hoorde ik iets langs me heen suizen en met een geweldige klap op de grond vallen. Beduusd keek ik om me heen om erachter te komen, wat er in 's hemels naam gebeurd kon zijn. Tot mijn verbazing lag er vlak achter mij een brok ijs, dat in vier stukken kapot was gevallen. Toen ik het als een puzzel bij elkaar legde, bleek het een plaat ijs te zijn van ongeveer 30 bij 30 cm met een dikte van bijna 3 cm.

Vol verbazing keek ik omhoog om te zien, waar dat brok ijs vandaan was gekomen en al snel had ik dat in de gaten. Onze standerdmolen heeft een gietijzeren insteek-askop, zoals op bijgaande afbeelding. De buitenranden van de askop zijn als het ware 'opgehoogd', waardoor er vier vierkante 'schalen' zijn ontstaan.

In de week voor de bewuste zaterdag had het enkele keren geregend en er zal water zijn blijven staan in de

'bovenste' schaal. Dat water was blijkbaar bevroren in de loop van de vrijdag en in de nacht van vrijdag op zaterdag. Toen ik die zaterdag bij een temperatuur van enkele graden boven nul het opgezeilde end een duw gaf, gleed dit brok ijs uit de 'schaal' en viel, zoals gezegd, achter mij op de grond stuk. Ik heb me nog verschillende keren afgevraagd, wat er gebeurd zou zijn, als ik een fractie van een seconde later naar het vangtouw was gelopen en dat brok ijs van ruim 2½ kilo van een hoogte van ruim 12 meter op mij of op mijn kleinzoon zou zijn gevallen. Soms droom ik er nog van.....

Tijdens mijn opleiding heb ik alle publicaties over veiligheid in en rond de molen gelezen en ik ben meestal erg voorzichtig, maar dit gevaar heb ik nooit onderkend of vermoed. Toen ik was thuis gekomen en mijn vrouw dit verhaal had verteld, heeft zij mij aangemoedigd dit stuk te schrijven, niet ter vermaak, maar ter lering. Zelfs een gewaarschuwd molenaar telt voor twee!

Cor Huysmans

De Korenmolenaarscursus

In de tweede helft van dit jaar start, bij voldoende belangstelling, weer de **korenmolenaarscursus**. Deze cursus staat open voor geslaagde leden van het Gilde van Vrijwillige Molenaars en leden van het Ambachtelijk Korenmolenaarsgilde.

De opzet van de cursus is als volgt:
Hoofddoel van de cursus is, dat de cursist zelfstandig een koppel stenen maalvaardig kan maken en dat hij bovendien de kennis verwerft, die noodzakelijk is om een kwalitatief goed en hygiënisch produkt te maken. Daartoe is de cursus in 3 delen gesplitst.

Het schriftelijk deel

Na aanmelding en betaling van het cursusgeld ontvangt de cursist een lijst met doelstellingen. Aan de hand daarvan moet hij de leerstof, zijnde "Zingende Stenen" en "Rond Zingende Stenen" zelfstandig bestuderen. In

oktober 2001 wordt zijn kennisniveau getoetst op een centraal gelegen plaats. Indien hij deze toets met goed gevolg aflegt, heeft hij genoeg voorkennis om door te gaan met het praktijkgedeelte.

Het praktijkdeel

Dit deel vindt plaats onder leiding van één van de, over het gehele land verspreide, door de cursuscommissie aangezochte, instructeurs. Per instructeur worden maximaal 2 cursisten geplaatst. De cursuscommissie kiest in overleg met hen een instructiemolen, waar zij in minimaal 7 dagdelen werken aan het hoofddoel van de cursus. Van dit gedeelte van de cursus dienen de cursisten een uitvoerig verslag te maken.

De werkzaamheden, het verslag en het oordeel van de instructeur zijn de belangrijkste criteria, waarmee wordt beoordeeld, of de cursist al of niet slaagt voor de cursus. Dit cursusdeel dient plaats te vinden in de tijdsspanne oktober 2001-maart 2002.

Het lesdeel

Dit deel bestaat uit 3 lesavonden, te houden in Wageningen in de maanden februari-maart 2002. Behandeld zullen worden o.a. hygiëne, kwaliteit bakgranen en theorie broodbereiding. Deelname aan deze avonden is een verplicht deel van de cursus.

Indien de cursist alle onderdelen naar behoren heeft afgerond, is hij geslaagd en wordt hem op de voorjaarsvergadering van het A.K.G. een certificaat uitgereikt.

De kosten van de cursus, excl. de benodigde boeken, bedragen *f* 300,=. Indien een kandidaat de toets van het schriftelijk deel niet haalt, krijgt hij *f* 225,= teruggestort.

Schriftelijke aanmeldingen moeten vóór 1 augustus 2001 binnen zijn bij:

Hans Titulaer
Hatertseveldweg 103
6531 ZD Nijmegen
Tel. 024-3786928/6963654

Reactie op "Nieuw koppel stenen in *De Speelman* te Overschie"

Voor mij als molensteenmaker is het altijd leuk om uitgebreid te horen of te lezen, hoe het met mijn stenen is gegaan, nadat zij de werkplaats hebben verlaten. Zelf bel ik ook wel na enige tijd om van de molenbouwer en de molenaar te horen, hoe het inbouwen, afstellen en inmalen is gegaan. Vooral in de gesprekken met de molenaars komen dan vaak nog tips ter optimalisering ter sprake. Indien mogelijk ga ik een keer kijken, hoe de stenen lopen en malen. Dat dat laatste niet mogelijk is geweest bij alle 200 stenen, die ik in de 4 jaar, sinds ik de zaak van Van Hees heb mogen overnemen, mag voor zich spreken.

Na het lezen van het verslag van Ton Edixhoven kreeg ik toch sterk de behoefte om vanuit mijn praktijk in het dagelijks omgaan met molenstenen een reactie te geven. Waarom? Omdat mij, net zoals die moedige mannen daar op *De Speelman*, het zweet uitbrak bij het lezen van het verslag. De interessante werkzaamheden, waaraan zij zich waagden, zijn namelijk wel zeer risicovol, omdat behalve een portie gezond verstand goed zwaar materieel en vooral veel ervaring zéér belangrijk zijn ter minimalisering van de risico's. En juist aan die ervaring ontbreekt het je als (vrijwillig) molenaar. Passages als: 'de nodige hoofdbrekens', 'niet ongevaarlijke situatie', 'gleed hij opeens ongecontroleerd weg', 'bekomen van de schrik' ed. spreken boekdelen. Ik zou een steen ook niet boven een openstaand luik slepen. Gelukkig viel hij er slechts enkele tientallen centimeters in omlaag, maar ik zag hem al bijna gaan; "van onderen". De mannen zullen er veel van hebben geleerd.

Toch zou ik iedereen willen aanraden om, als het ook maar enigzins mogelijk is, dit soort werkzaamheden aan molenbouwers over te laten, hen waar mogelijk te assisteren (ook daar kun je heel veel van leren!), en zich te beperken tot het fijnere installatiewerk (steenbus, rijn e.d.), zo men al zoveel mogelijk zelf wil doen.

Ter lering wil ik nog iets kwijt over het inmalen van mijn stenen. Mijn stenen zijn dusdanig afgewerkt/behandeld, dat inmalen met mais echt niet nodig is. Frans Gunnewick, met wie ik veel kontakt heb, belde mij na lezing van het artikel en zijn woorden "en dan gaan ze die mooie stenen van jou rauw maken met mais", kan ik geheel delen. Hij maalde stenen altijd in met zemelen en ik ken meerdere molenaars, die dat deden of doen.

Nu zijn zemelen voor molenaars, die zelf niet builen, niet zo voor de hand liggend. Zelf

adviseer ik om met een flinke gang 50-100 kg tarwe, rogge of gerst te breken. Daarmee trek je de stenen goed schoon. Daarna kun je reeds overgaan tot je normale manier van malen, ook voor consumptie.

Beste Ton en Fred, ik hoop, dat jullie het niet te negatief opvatten, ik begrijp jullie beste bedoelingen en zie aan de laatste foto en bijbehorende tekst, dat jullie het goed voor elkaar hebben, maar tja, die risico's, die er aan vooraf gingen. Veel maalplezier met jullie nieuwe stenen.

Mochten er molenaars zijn die vragen hebben over het inmalen en afstellen van stenen en over hygiëne e.d., dan ben ik graag bereid die te beantwoorden. In het kader van de opleiding tot vrijwillig molenaar kan ik ook een theorieavond met dia's verzorgen, waarin bovengenoemde aspecten, plus veiligheid in het omgaan met molenstenen, aan bod komen.

Hans Titulaer, Molensteenmakerij
Tel. 024 6963654

Nieuwe maalstenen voor molen *Korenlust* in Stellendam klaar

Sinds in maart 1999 de "Vriendenkring Korenlust" werd opgericht, is het eerste doel bereikt: molen *Korenlust* heeft een tweede koppel maalstenen.

Omdat een groot deel van de bevolking van Stellendam en andere donateurs van de Vriendenkring Korenlust in den lande ca. *f* 3000,= hadden gestort op de rekening van de Stichting tot behoud der molens op Goeree-Overflakkee, kon worden begonnen met de restauratie van het tweede koppel maalstenen. Het oude koppel kunstmaalstenen was al sinds 1960 defect en incompleet. Kaar, kaarbomen, schuddebak, maalbak en lichtwerk ervan waren verdwenen en wat nog restte was aan een opknapbeurt toe. Van de oude opstelling hebben vrijwilligers pasbalk, jukken en kussen, steenring, staakijzer en steenschijf opgeknapt en hergebruikt. Kuip, kuipdeksels en peerijzer waren te slecht voor hergebruik en moesten worden vervangen.

De Rabobank West-Flakkee kwam na een verzoek onzerzijds om steun al in een vroeg stadium met een gul aanbod: de bank zou aanschaf en transportkosten van nieuwe stenen sponsoren. In mei 1999 bestelden we een koppel 15-er flintstenen bij Molensteenmakerij Hans Titulaer. Dit koppel werd in oktober van datzelfde jaar afgeleverd.

Inmiddels waren de oude stenen naar de begane grond afgevoerd en aldaar binnen in de molen in de bestrating opgenomen. Daar zijn ze nu dus nog zichtbaar. De heer R. van Putten, voorzitter van het bestuur van de Rabobank, droeg de stenen eind oktober 1999 officieel over aan de heer Boonstra, voorzitter van Molenstichting Goeree-Overflakkee. In november 1999 werden de stenen naar de steenvloer gehesen en geplaatst. Daarbij bleek, dat een van de draagbalken van de steenvloer dusdanig doorknikte, dat opstempelen en reparatie ervan nodig bleek. Henk Star van molenmakerij *De Vier Windstreken* plaatste vervolgens de nieuwe steenbus. Hij heeft overigens veel meer gedaan dan met hem was afgesproken - levering en plaatsing van de steenbus - : bij het hele project heeft hij ons met raad en daad terzijde gestaan.

De viertaksrijn bleek haarscheurtjes te vertonen, toen we hem goed inspecteerden. Omdat we de rijn op korte termijn niet konden repareren of vervangen, hebben we een geïmproviseerd pennetjeswerk geïnstalleerd. Dat bleek goed te werken. Toch zullen we in de toekomst weer een viertaksrijn inbouwen. Omdat we de oorspronkelijke situatie (voor zover nog zichtbaar en te achterhalen) wilden herstellen, duurde e.e.a. heel wat langer dan het geval zou zijn geweest, als we hadden besloten tot nieuwbouw. Bovendien noodzaakte ons krappe budget ons meer dan eens tot hergebruik van gebruikt hout enz.

Eind oktober 2000 was het dan eindelijk zover: burgemeester Boonstra van Dirksland, voorzitter van de Molenstichting en de heer Noordhoek, bestuurslid van de Rabobank West-Flakkee, lichtten samen de vang en even later liep het eerste graan uit de schuddebak tussen de stenen. Het meel liep door de meelpijp de maalbak in en kwam terecht in een zak. Het eerste project van de Vriendenkring Korenlust was daarmee na veel werk van vele mensen en dankzij steun van vele kanten gerealiseerd. En we gaan door: het volgende project is de plaatsing van een roestvrij stalen mengketel, die op windkracht moet gaan werken. Ook hiervoor is weer geld en veel inzet nodig.

U kunt de Vriendenkring Korenlust steunen door het storten van een bijdrage op bankrekeningnr. 30.89.07.582 of gironr. 36.90.654 van de Molenstichting onder vermelding van "Vriendenkring Korenlust". Uw donatie zal dan uitsluitend worden bestemd voor de plaatsing van de nieuwe mengketel.

Overigens hebben Jan van Wezel uit Stellendam en Cathy Westdorp uit Dirksland een interessant boekje geschreven over de geschiedenis van molen *Korenlust*. De titel is - hoe kan het ook anders - "Korenmolen Korenlust"; het ISBN-nr. 90-9013869-2. De Rabobank West-Flakkee heeft de uitgave ervan mogelijk gemaakt.

Het nieuwe maalkoppel in de Korenlust.

Dit boekje is verkrijgbaar bij de VVV Ouddorp, de Rabobank West-Flakkee en bij vrijwillig molenaar Wim Ziekman, Fordstraat 13, 3255 VK Oude Tonge. De opbrengst komt geheel ten goede aan de Molenstichting Goeree-Overflakkee en de Vriendenkring Korenlust.

Tot slot: nogmaals hartelijk dank aan donateurs en sponsors van de Vriendenkring Korenlust, die herbouw van het tweede koppel maalstenen hebben mogelijk gemaakt: met name de Rabobank West-Flakkee, Van Damme Doeland Stellendam, Molenmakerij De Vier Windstreken te Oude Tonge en Matthijs Jansen uit Stellendam. Voorts wil ik nog vermelden, dat ook dit jaar weer een Flakkeese Molendag zal worden gehouden op 14 juli 2001. Het is de bedoeling, dat alle molens van de Molenstichting op deze dag zullen draaien (en eventueel malen). Op Internet kunt u onze homepage vinden op:
www.flakkee.net/~molens/index.htm
Hierop staan namen en adressen van molens, vrijwillige molenaars en bestuursleden.

Wim Ziekman

Vragen m.b.t. sprinklerinstallaties in molens

In de gemeente Dongeradeel is uitvoerig onderzoek[1] gedaan naar het voorkomen/bestrijden van brand in molens d.m.v. een sprinklerinstallatie. Als molenliefhebber lees je zo'n onderzoek zorgvuldig en ga je 'vertalen' naar je 'eigen' molen. En dan blijf je met een aantal wezenlijke vragen zitten.

1. In een molen zijn de *leidingen* van de sprinklerinstallatie *vorstgevoelig*. Immers, de molen is in de winter niet verwarmd; het water in de leidingen kan bevriezen. Dat betekent dus, dat de leidingen in de winter leeg moeten zijn en pas in geval van brand door de brandweer kunnen worden gevuld. Bij een sprinklerinstallatie van het B-type, waarbij de brandweer de installatie op het waterleidingnet moet aansluiten, is een zo kort mogelijke aanrijtijd van de brandweer van het allergrootste belang. Bij een A-type is dat belang iets minder groot.

De meeste molens staan niet in de buurt van een brandweerkazerne. Integendeel, veel molens staan ver buiten de bebouwde kom. Er zal dus best wat tijd voorbij gaan, voordat de brandweer de installatie na de brandmelding kan komen aansluiten. Tijd, die voor het direct bestrijden van de brand verloren is.

Uit Noord-Zweden, waar men veel meer te maken heeft met vorst in waterleidingen, heb ik wat brochures meegenomen. In die streek lost men het probleem op m.b.v. elektrische verwarming op laagspanning en blijven de leidingen gevuld! Voor het verwarmen van de leidingen bestaan twee systemen:

a. De verwarming van de leidingen geschiedt uitwendig d.m.v. een elektrische bedrading (met thermostaatwerking) rond de leidingen.
b. De verwarming van de leidingen geschiedt inwendig; de elektrische bedrading is aangebracht binnen in de leidingen en is daardoor minder kwetsbaar.

Ik ben me ervan bewust, dat men hier te lande de wenkbrauwen wel zal fronsen, als het gaat over de combinatie van water en elektriciteit, maar ik ga ervan uit, dat men in Zweden e.e.a. best verantwoord heeft opgelost. Overigens moet er in de molen natuurlijk wel elektriciteit voorhanden zijn en moet er bij aanwezigheid van een sprinklerinstallatie in de molen sowieso een meldsysteem naar de brandweer aanwezig zijn. Een gevulde leiding levert echter ook een probleem op voor de beveiliging in de kap. Als de molenaar moet kruien, dient hij de gevulde leiding af te koppelen met als gevolg een compleet waterballet.

Overigens zag ik, dat de rookmelder in de standerdmolen van het openluchtmuseum in Kopenhagen wel via een lange kabel naar de grond wordt geleid. De molen kan dus niet de volle 360 graden kruien. In enkele gevallen (als de kabel strak staat), zul je dus de molen helemaal moeten omzetten.

2. In het rapport van Dongeradeel is men van mening, dat er op de zolders latjes moeten worden aangebracht direct langs het riet en rond openingen in de vloer (bijv. rond de koningsspil en trapgaten), zodat bluswater niet direct naar beneden stroomt, maar zo lang mogelijk op de zolder blijft staan. De foto's in het rapport geven ook duidelijk aan, dat dergelijke latjes zeer effectief zijn.

Ik heb echter grote problemen met latjes rond de trapgaten. Stel je voor, dat er vlak voor het trapgat een latje op de vloer is gespijkerd. Telkens, als iemand de trap wil afgaan, loopt hij de kans over dat latje te struikelen en de lager gelegen zolder te bereiken zonder z'n benen te gebruiken. En dat kan niet de bedoeling zijn!

Kees Spithost
Tussendijken 4
9251 LW Bergum (Burgum)

[1] Sprinklers in molens. Dienst Openbare Werken Gemeente Dongeradeel, Gemeentehuis Dokkum.

Over corrosie van gelaste stalen roeden

Het doorroesten van gelaste stalen roeden tracht men te voorkomen door de binnenkant ervan te behandelen met corrosiewerende middelen, hetzij direct na fabricage, hetzij later in het werk. Bij beide methoden kan men zo de nodige vraagtekens zetten over de toegepaste producten, de zorgvuldigheid van het aanbrengen ervan en over de te verwachten resultaten.

Corrosie kan men ook trachten te voorkomen door een andere staalsoort te kiezen, bijv. Cortenstaal. Deze staalsoort is - voorzover ik weet - alleen toegepast in IJzendijke. Of deze staalsoort inderdaad een langere levensduur van de roeden garandeert, zal ik (63 jaar) hopelijk niet meer te weten komen.

Een veel fundamentelere benadering van het roestprobleem bereikt men m.i. door de roeden op een andere wijze te vervaardigen. Bij de huidige wijze van vervaardiging treden bij het lassen zeer ongelijkmatig verdeelde spanningen op. Deze spanningen veroorzaken een versnel-

de corrosie. Dit is de mening van een tweetal bezoekers op mijn molen. Zij deden deze uitspraak overigens onafhankelijk van elkaar!

Als men dit verschijnsel wil voorkomen, moet men de roeden - aldus mijn twee zegslieden - spanningsloos maken door een speciale warmtebehandeling.

Een richtlijn hiervoor heb ik tevergeefs gezocht in de "Richtlijnen voor het vervaardigen van stalen molenroeden", uitgegeven door de Rijksdienst voor de Monumentenzorg in 1985. Mijns inziens dient bovengenoemde behandeling van de roeden als een vereiste te worden toegevoegd aan de richtlijnen van de RMDZ. En dan maar hopen, dat de heren fabrikanten zich eraan houden. Als ik namelijk de richtlijnen doorneem en de tekeningen bekijk, moet ik constateren, dat de fabrikanten er op eigen houtje nogal eens van afwijken, bijv. als ze kikkers oplassen i.p.v. tappen, of als het gaat om de afwerking van de lasrupsen en de oogbouten voor de roekettingen.

Sjaak Herman
Kloosterstraat 16
4524 BL Sluis

Het belang van controle op de bliksemafleiderinstallatie

Minstens 1 keer in de twee jaar moet een bliksemafleidercontrole plaatsvinden. Dat ontslaat de (vrijwillig) molenaar niet van de verplichting om regelmatig zelf een ***visuele*** inspectieronde te doen. Dat dit echt nodig is, kan ik u aan de hand van een eigen ervaring op de molen van IJzendijke duidelijk maken.

Het zal ongeveer een half jaar geleden zijn, dat ik de klemverbindingen van de loopkabel naliep. Deze zijn zeer breukgevoelig direct achter de klemmen door het onwillekeurig knikken van de uit fijne koperen draden bestaande kabel, die is bekleed met een mantel. Toen ik een moer natrok, liet de kabel helemaal los van de klem. In de klem was ca. 50 mm koperen kabel achtergebleven, maar de mantel vertoonde uitwendig geen enkel spoor van breuk!

Thuis heb ik het breukvlak onder een redelijk vergrotende loep gelegd en ja hoor, mijn vermoeden werd bevestigd: de uiteinden van de fijne koperdraadjes vertoonden bolletjes, kenmerk van grote hitte, die erin had plaatsgevonden. Mijn conclusie kon dan ook niet anders luiden: ***blikseminslag!***

Hoe dat nu op zo'n manier is ontstaan, dat gaat me boven de pet. Wie kan hiervoor een verklaring geven?

Voor mij is het in ieder geval een uitgemaakte zaak, dat een oppervlakkige visuele controle van loopkabels met een mantel onbetrouwbaar is. Mijns inziens dienen dergelijke kabels te worden vervangen door bijv. platte, gevlochten kabels zonder mantel, zodat men niet voor onaangename verrassingen komt te staan. Op IJzendijke en Cadzand wil ik de ommantelde kabels zo spoedig mogelijk vervangen.

Sjaak Herman

De torsietheorie

Peter de Moes vroeg in zijn recensie van het boek "**Van** z**A**delsteen **tot Z**etelkruier" deel II, of een deskundige op dit gebied zich wilde melden. Nu wil ik beginnen met te stellen, dat ik geen deskundige ben op het gebied van hout, maar dat ik wel ben opgegroeid tussen afzaageindjes, klosjes en zaagsel met het daarbij behorende gereedschap om het genoemde afval te maken. Ik heb ook nooit een blokkendoos gehad; zoals u zult begrijpen was de gehele schuur mijn blokkendoos.

Vele door de techneuten in het leven geroepen theorieën, waartoe o.a. ook de torsietheorie behoort, spruiten voort uit de onbedwingbare wil van de mens om alles te kunnen verklaren. Pas daar echter mee op; er zijn nl. ook mensen, die "het geloof" willen verklaren. Maar als ook dat eenmaal is verklaard, verliest het mensdom (wat een prachtig gekozen woord!) iets erg kostbaars, want dan is het geloof een wetenschap geworden. Na dit zijsprongetje terug naar de torsietheorie wat betreft hout.

We weten allemaal, dat hout groeit in het bos en via de houthandel tot ons komt in allerlei denkbare vormen. Uitgerekend in de houthandel ligt volgens mij de oplossing in al z'n simpelheid. In onze verklaringsdrift zoeken wij het veel en veel te ver, denk ik.

Wil hout in onze maatschappij bruikbaar zijn, dan moet een boomstam eerst verzaagd worden tot balken en planken. Dat kan, praktisch gezien, elke boomstam zijn, zelfs een, die getordeerd gegroeid is, maar..... Mijn vader zei altijd: "Gerrit, het hout van een getordeerde boomstam, maak daar maar doodkisten van en stop het tegelijk met de overledene zo snel mogelijk onder de grond. Dan heb je van dat hout de minste ergernis." Met andere woorden: getordeerd hout is waardeloos voor verwerking tot timmer- of meubelmakershout.

Maar (steeds weer dat vermaledijde woordje "maar", dat toch weer een nieuwe mogelijkheid opent).....in de bouw of de meubelmakerij mag getordeerd hout dan waardeloos zijn, voor de molenmaker is het dat geenszins. Omdat in de houthandel getordeerd gegroeid hout gezien het bovenstaande relatief goedkoop is, kan de molenmaker het juist vanwege die lagere prijs goed gebruiken voor het vervaardigen van een bovenas of een standerdbalk. De zwaarwichtige theorie is dus simpel terug te voeren tot een centenkwestie.

Voor bijv. een bovnas hoeft een dergelijke relatief goedkope stam slechts te worden gekantrecht en zelfs dat liet men soms nog achterwege, maar de 'groeifout' heeft nauwelijks invloed op de kwaliteit van het uiteindelijke product. Daarentegen is het gebruik van dergelijk hout kostenbesparend voor molenmaker en opdrachtgever.

Einde theorie dus (misschien) en een compliment voor de uiterst praktisch ingestelde molenmaker van weleer, die alles zonder veel theorie, maar wel met veel inzicht en ervaring wist op te lossen!

Overigens kan een bovenas van getordeerd hout echt wel de wringing, die het vangen erin veroorzaakt, opvangen, of de draaiing van het hout nu linksom is of rechtsom. Om een dergelijk zwaar stuk hout uit elkaar te wringen is wel wat meer nodig dan een tweetal houten roeden.

Gerrit Pouw

Effectief besparen op stoffilters?

Een goeie tip voor een simpele besparing? De levensduur van de stoffen filters die u gebruikt, kunt u gemakkelijk met een factor twee of drie verlengen! Kwestie van ze perfect te laten reinigen door Wilhelmina, een bedrijf dat hierin is gespecialiseerd. Uiteraard gaat Wilhelmina hierbij buitengewoon omzichtig te werk. Zo wordt voor elke nieuwe klant eerst een proefwassing verricht. De resultaten hiervan worden in een helder rapport vastgelegd en uitvoerig doorgesproken. Zodat er geen vuiltje aan de lucht is bij het reinigen van uw kostbare filters. Wanneer u even belt of faxt zitten we snel bij elkaar aan tafel. U kunt ook onderstaande bon in een ongefrankeerde envelop stoppen en sturen naar: **Wilhelmina Textieldiensten b.v., Antwoordnummer 23, 5700 WB Helmond.**

wilhelmina
zorg voor uw zaak

Wilhelmina Textieldiensten b.v., Postbus 200, 5700 AE Helmond,
Telefoon: 0492 598181, Fax 0492 526105.
Steunpunten in Apeldoorn, Roosendaal, Hoogeveen en Woerden

BON Neem a.u.b. contact met mij op voor:
- o nadere informatie over het reinigen van stoffilters;
- o het maken van een afspraak.

Naam bedrijf.....

Adres.....

Postcode/plaats.....

Naam contactpersoon.....

Telefonisch bereikbaar op nummer.....

Voorjaarsexcursie afdeling Gelderland

Een onderdeel van de opleiding in de provincie Gelderland is de halfjaarlijkse excursie. Die houden we, behalve voor de gezelligheid, vooral om andere typen molens te leren kennen. Dit voorjaar (31 maart) had de rondgang als thema 'Molens aan de Linge'.

Korenmolen "De Zwaan", toenmolen/grondzeiler/binnenkruier te Lienden.

Korenmolen *De Zwaan* in Lienden was de eerste molen, die we bezochten. Moleneigenaar Van den Harn leidde de ruim 35 leden in opleiding en molenaars rond in deze sfeervolle molen, een torenmolen, die in 1644 is gebouwd. Het is een stenen binnenkruier van hoge ouderdom. Dit is vooral af te leiden uit de dikke muren. Ook uit de plaatsen, waar ramen en luiken zitten en uit het feit, dat de muur stapsgewijs naar boven toe dunner wordt.

Kruiwerk onder de bovenas in de kap van "De Zwaan".

De kap is vanaf twee plaatsen te kruien. Één kruiwerk (kruirad) zit recht onder de bovenas, tussen het windpeluw en het bovenwiel. Het andere (kruilier) onder het linker voeghout. Het laatste werd later aangebracht. Waarschijnlijk, omdat het kruien erg zwaar ging. Men kon dus vanaf twee plaatsen tegelijkertijd kruien. Over het algemeen worden binnenkruiers maar vanaf één plaats gekruid: onder de bovenas. Kruien vanaf twee plaatsen gebeurt ook bij de torenmolens van Zeddam en Zevenaar. Daar eveneens, omdat de kappen erg groot en zwaar zijn. De kruireep is te bevestigen aan kruiogen. Er zitten in totaal 16 van die kruiogen. Daarvan zijn er acht rechtstreeks vastgemaakt in de muur en acht zitten er in blokkelen die zijn ingemetseld in de muur.

Het tafelement is een blokkeeltafelement. Daarbij zijn de boventafelementstukken vastgezet op blokkelen. Die zitten op hun beurt ingemetseld. Een blokkeeltafelement komt vooral voor bij oude typen houten achtkante molens.

De molen heeft een Vlaamse blokvang met vangtrommel. Buiten langs de romp hangt het vangtouw. Maar ook binnen is een vangtouw. Dat loopt door een gat in de vloer van de kapzolder naar de vangtrommel.

"De Korenbloem" in Zoelen, een ronde stenen grondzeiler.

In Zoelen ligt vlak langs de Linge korenmolen *De Korenbloem*. Molenaar D. Veenstra is de enthousiaste vrijwilliger van deze ronde stenen grondzeiler uit 1775. Op deze molen hielden we een wedstrijd in het raden van houtsoorten. De kunst was om van 17 houtblokken de houtsoort te herkennen, of, waar het meestal op neerkwam, te gokken. De winnaar had er 10 goed! Hij werd getrakteerd op een zakje ambachtelijk gemalen pannenkoekenmeel. In dit geval een koekje van eigen deeg.

Molenaarsleerlingen bekijken houtmonsters.

In de molen hangt een lijstje met getallen, die aangeven, hoeveel de loper wordt bijgehouden of uitgelicht, als de lichtboom op en neer wordt bewogen. Beweegt men de lichtboom enkele centimeters, dan verandert de afstand tussen de stenen maar enkele tienden van een millimeter.

De spilbalk houdt de bovenzijde van de steenspil op z'n plaats. Deze balk wijst met de kopse kant naar de koningsspil. Dat is niet gebruikelijk. De balk vangt namelijk het best de krachten van de steenspil op, wanneer hij niet naar de koningsspil wijst.

De poldermolen van Wadenoijen.

De achtkante poldermolen van Wadenoijen is bij velen bekend. De molen, gebouwd in 1888, ligt vlak aan de A15. De voorboezem van de molen kwam vroeger uit in de Linge. Molenaars K. Buurman en E. Daale lieten de donker geteerde molen op deze winderige dag flink draaien.

Typisch is, dat de onderbonkelaar en het waterwiel van gietijzer zijn. IJzeren wielen kwamen wel vaker voor, maar dat zelfs de kammen van ijzer zijn is uitzonderlijk. Vaak zijn ijzeren wielen namelijk voorzien van houten kammen.

Gietijzeren waterwiel en onderbonkelaar in de molen van Wadenoijen.

Verder is het waterwiel gegoten als één geheel, het is dus niet een uit stukken opgebouwd wiel. Het effect van ijzer op ijzer kwam bij deze draaisnelheid goed tot uiting. Het is een uniek geluid om te horen. Gezien de leeftijd van de wielen gaat dit dus al heel lang goed.

Het bovenwiel en de bovenbonkelaar hebben een conisch gangwerk. In 1850 noemt molenmaker Krook, in zijn toelichting bij de bekende molentekeningen, dit type gangwerk 'modern'. Molendeskundige Sipman heeft zo zijn bedenkingen. Hij geeft in zijn boek *Molenwielen* aan, dat door het kops indraaien van de kammen ten opzichte van elkaar, extra slijtage aan de kammen optreedt.

Bij de molen ligt nog een deel van de oude Potroede. Dat deel heeft duidelijk een zogenaamde biljoening. De biljoening is de afschuining van de voor- en/of achterzijde van de roede en geeft de roede wat stroomlijn. Houten roeden hadden zowel aan de voor- als achterzijde de afgeschuinde vlakken. Dit afschuinen werd door molenroedefabrikant Pot overgenomen, toen hij ijzeren roeden ging maken. Hij kopieerde als het ware de houten roede. Potroeden echter hebben alleen aan de voorzijde een biljoening.

Molenaar J. Knegt is molenaar van een van de weinige wipmolens van de provincie Gelderland: de *Achterste Hellouwse molen*. In de Tielerwaard stonden vroeger tientallen molens van dit type. Deze molen is gebouwd in 1864 en heeft een vlucht van 27,30 m. Het gevlucht is oud-Hollands. De meeste polders in de Tielerwaard waterden uit op de Linge, vaak via kilometers lange voorboezems.

Typisch zijn de scharnierende windborden op de binnenroede. Het scharnieren diende om het onderhoud aan roede en windborden te vergemakkelijken. De borden werden in elk geval tijdens het maalseizoen niet verwijderd. Ook de buitenroede had dit systeem, maar daarop is het weggerestaureerd. Roedenmaker Pot uit Kinderdijk maakte dit type roeden op bestelling. De buitenroede is gemaakt in 1898, en is dus ruim 100 jaar oud.

De wipmolens in de Tielerwaard werden vroeger gebouwd met houten betimmering van de ondertoren. In andere polders was riet meer gebruikelijk. De reden hiervoor was, dat de polder vaak onder water stond. Riet heeft het nadeel, dat het minder bestand is tegen water dan hout. Riet spoelde bijvoorbeeld gemakkelijker weg of werd rot. Dat dit niet zomaar een maatregel was, blijkt wel uit het feit, dat de polder gemiddeld 3 van de 10 jaren onder water stond.

Na verloop van de tijd slijt het loopvlak van de lagersteen van het waterwiel. De as draait in het lager en drukt in de steen, vooral richting de achterwaterloop. Bij deze molen is dat goed te zien aan de plaats, waar de taats tegen de lap komt, bij de buitenwaterstoel. De taats draait namelijk voor een deel naast de aanslag in plaats van er volledig tegenaan. Bij deze vorm van slijtage ontstaat er ook speling tussen het scheprad en de opleider. Het scheprad loopt namelijk weg van de opleider. Voor de opbrengst van de molen is dat niet gunstig.

Het buikstuk van de vang is, via een vanganker, bevestigd met koebouten aan de rechterdaklijst. In het buikstuk zijn door de beide maanijzers gaten gemaakt, waardoor een ijzeren staaf is gestoken. Hieraan is het vanganker (ijzeren strippen) gemaakt, dat verbonden is met de koebouten. De verbinding met het buikstuk is bij deze molen verstevigd met een extra ijzeren strip aan de onderzijde van het buikstuk. Een soort van derde maanijzer, niet tegen de zijkant van het buikstuk, maar eronder.

Sluitstuk van de excursie was een bezoek aan *De Blauwe Reiger* in Haaften. De familie Van Wijk was tot voor het begin van de excursie niet op de hoogte van onze komst. De MKZ-perikelen waren daarvan de oorzaak. Desondanks was de ontvangst prima.

De Blauwe Reiger is een stellingmolen aan de dijk van de rivier de Waal. De molen komt aan één zijde royaal boven de bebouwing uit, aan een andere kant heeft ze vrij wind vanaf de uiterwaarden van de Waal. Kortom een molen met een prachtige biotoop en van verre te zien.

Het kruiwerk van de molen is een rollenkruiwerk. De rollen zijn in dit geval niet van iepenhout maar van gietijzer. Gietijzeren rollen vervingen de houten rollen, ze hebben als voordeel dat ze duurzaam zijn.

De bovenas is aan de voorzijde omkleed met ijzeren aan elkaar gelaste platen. Dat ziet er heel typisch uit. Het is een extra versteviging van de as, die blijkbaar niet meer betrouwbaar was.

Met dank aan de molenaars, die hebben meegewerkt aan deze succesvolle excursie in het land van de Linge.

Mart Peerlings
foto's Petro van Doorne

Stellingkorenmolen "De Blauwe Reiger" te Haaften.

De gerepareerde gietijzeren bovenas in de kap van "De Blauwe Reiger".

Bond Heemschut Limburg introduceert nieuwe instrumenten voor het behoud van Limburgs proviciaal erfgoed

De Bond Heemschut heeft in samenwerking met de provinciale en regionale monumentenorganisaties een **Provinciaal Meldpunt** ingesteld **voor bedreigde monumenten**. Dit meldpunt heeft een loketfunctie. Hier kunnen het georganiseerde particuliere inatiatief, maar ook de verontruste burger of de overheid terecht om melding te doen van de dreigende aantasting of teloorgang van b.v. een monumentaal pand of landschap, een stadsgezicht, een molen of een archeologisch object. De provinciale afdeling van de Bond Heemschut is verantwoordelijk voor het meldpunt.

Voor de melding van gesignaleerde bedreiging staat een **alarmnummer** open: **0475-350974** (bereikbaar van maandag t/m vrijdag tussen 8.30 uur en 22.00 uur. Het adres van het meldpunt is **Postbus 277, 6040 AG te Roermond**.

Het tijdig kunnen signaleren van bedreigingen vereist een netwerk in de hele provincie. Tot dit netwerk behoren behalve de Bond Heemschut, afdeling Limburg, o.a. het Gilde van Vrijwillige Molenaars, afdeling Limburg, de Molenstichting Limburg, de Stichting Limburgse Kastelen en de Boerderijenstichting Limburg.

Een tweede instrument is een **juridische leidraad** onder de titel ***Red Mich***, die de provinciale monumentenorganisaties kunnen gebruiken bij hun reddingsacties. De naam *Red Mich* is ontleend aan een initiatief in de plaats Neer om de *Friedesse Molen* aldaar van de ondergang te redden. Deze actie was succesvol, want binnenkort begint men met de restauratie van deze watermolen.

Red Mich is een uitgave van het Monumentenhuis Limburg. In deze uitgave worden ondermeer de monumentenprocedures en de leemten in de regelgeving op provinciaal en lokaal niveau besproken.

Voor meer informatie kunt u u wenden tot Frans Geurts, ambtelijk secretaris van de Bond Heemschut, afdeling Limburg, tel.: 0475-357800.

Nieuws van *De Passiebloem*

Maalmarathon

Van donderdagavond 15 maart 19.00 uur tot zaterdagavond 17 maart 19.00 uur hebben wij molenaars van de Passiebloem een maalmarathon gehouden. Misschien is onze molen wel de eerste, waarop een dergelijke activiteit ooit werd georganiseerd.

De eerste nacht liet de wind het afweten en heeft de molen op alle windrichtingen gestaan. De molenaars hadden het die eerste nacht drukker met kruien dan met malen. Daardoor hadden ze de gelegenheid om kleine onderhoudswerkzaamheden te verrichten. De volgende ochtend trok de wind aan en sinds dat moment hebben de molenaars 'alle zeilen moeten bijzetten'.

In totaal zijn er 19 molenaars en leerling-molenaars in actie geweest, verdeeld over dag- en nachtploegen. Ze waren op uitnodiging naar Zwolle gekomen. Ze kwamen o.a. uit Rijssen (olie-pelmolen), Nijmegen, Ruurlo, Deurne en Warnsveld. Bovendien zijn er 10 vrijwilligers bezig geweest om de belangstellenden rond te leiden en hen te voorzien van koffie. In totaal zijn er ca. 300 bezoekers geweest; erg veel, gezien de tijd van het jaar. Ook de media hebben ruimschoots aandacht besteed aan dit unieke evenement.

Omdat er zoveel molenaars waren, kon de molen volop produceren. Het was prachtig om kantstenen, voorslag, naslag en appelpotten in bedrijf te zien en te horen. Voor *De Passiebloem* was het meer dan honderd jaar geleden, dat er zo lang achtereen mee werd gemalen In totaal hebben het voorslagwerk 145 liter en het naslagwerk 15 liter geproduceerd.

Alle deelnemers hebben de maalmarathon als zeer positief ervaren, niet alleen omdat de productie boven verwachting was, maar ook omdat de molen ononderbroken in bedrijf was. Dat maakte deze dagen zeer leerzaam. Zo'n maalmarathon is dus zeker vatbaar voor herhaling.

Geschenken

Tijdens de maalmarathon brachten verschillende mensen geschenken mee voor de molenaars van *De Passiebloem*. De heer Visser bracht al op de eerste avond ons een zilveren rijksdaalder uit 1960. Omdat het nauwelijks woei, die avond, ried hij ons aan met deze munt wind te kopen. De wind liet helaas toch nog enige tijd op zich wachten. Maar zie, de volgende avond betrad de heer Visser met zijn echtgenote opnieuw de molen, nu met als geschenk een blauwdruk van een oliemolen uit de Zaanstreek. Het behoeft geen betoog, dat beide geschenken een ereplaats in de molen krijgen.

Inrichting molenerf

Met de inrichting van het molenerf is een begin gemaakt. Molenaars/vrijwilligers hebben ca. 400 kleine beuken geplant. Die zullen een beukenhaag gaan vormen als afscheiding van het molenerf. Behalve dat is er een aantal wilgen geplant ter vervanging van de in het verleden gekapte bomen.

Nieuw rietdek op de kap

De firma Kleinjan uit Den Ham heeft de kap voorzien van een nieuw rietdek. Ook het riet van de romp vertoont slijtageverschijnselen. Vervanging ervan staat dus op ons verlanglijstje.

***De Passiebloem* op internet**

Sinds kort heeft *De Passiebloem* een eigen internetpagina. Hierop zijn diverse zaken te vinden: geschiedenis met oude foto's, bemanning, nieuwsbrieven, openingstijden, jaarverslagen en krantenartikelen e.d.
Het internetadres luidt: http://passiebloem.zwolle.org

***De Passiebloem* 225 jaar oud**

Op zaterdag 12 mei is het uit vijf personen bestaande college van Burgemeester en wethouders ter gelegenheid van het 225-jarig bestaan van de molen ingezet in de maalploeg om zo 'van binnenuit' een indruk te krijgen van de werkzaamheden in de olieslagerij van vroeger en van de taken van de vrijwilligers van nu. Het college kreeg het nieuwste informatieblad van de gemeente Zwolle uitgereikt. Dat is ditmaal geheel gewijd aan de jarige Passiebloem.

Het Berton-gevlucht

door Peter de Moes

Het Berton-gevlucht. Overzicht. De trekstangen gaan van de spin naar het tweede zwenkhout. Tekening Gerrit Pouw, naar het origineel van Berton.

Dekkerwieken, Van Busselneuzen, fokwieken, spleetwieken, Ten Havekleppen, het Van Rietwieksysteem... Het zijn allemaal in Nederland uitgedachte en nog bestaande verbeteringen van het Oudhollands gevlucht.

Ook buiten Nederland verbeterde men het gevlucht. In Duitsland vond men het Bilau-wieksysteem uit, in Engeland de zelfzwichting en in Frankrijk het Bertongevlucht. Dit laatstgenoemde, ingenieuze wieksysteem bleef binnen de grenzen van Frankrijk en is daarom bij slechts weinigen bekend geworden. Hoog tijd dus voor een nadere kennismaking.

Parijs, 1806

In een technisch tijdschrift, het "Bulletin de la Société d'Encouragement à l'Industrie Nationale", kortweg "SEIN", staat te lezen: *"Er zijn voldoende windmolens in Frankrijk, maar ze leveren zó weinig rendement, dat ze nodig verbeterd moeten worden".*
En: *"Men zou iets moeten uitvinden, waarbij de molenaar zijn zeilen zou kunnen bedienen zonder de molen te hoeven stoppen".*

Alle molens in Midden-Frankrijk waren in die tijd nog uitgerust met het oude Middeleeuws kruis, ofwel het dwarsgetuigd gevlucht. Dat hield in dat de molenaar 8 zeilen had te bedienen. Deze zeilen legde men niet voor, zoals wij dat gewend zijn, maar de Franse molenaars vlochten ze één voor één tussen de heklatten. Zodat men met voorleggen-zwichten-bijleggen-klampen-enz. veel tijd verloor (het klampen en zwichten hield in, dat men de tussen de heklatten gevlochte zeilen voor een deel naar de roede opzij schoof en vastbond).

In het begin van de 19e eeuw was door de bevolkingsgroei de verbouwing van graan zodanig toegenomen, dat de molenaars het niet konden bijbenen. Men kreeg meer graan op de molen dan men kon verwerken. Vrijwel alle molens beschikten slechts over één maalkoppel, dat weinig rendement opleverde. Bovendien verliep de bediening van het gevlucht inefficiënt, zoals we al zagen.

De "SEIN" had positieve rapporten gelezen over de vorderingen van de zelfzwichting in Engeland. Men kwam tot de conclusie, dat nu ook de Franse meelproductie moest worden versneld. Wilde men in Europa niet achterblijven, dan was het dringend nodig de oude conventies te verlaten, meer vooruit te denken en nieuwe wegen in te slaan.

En dus begaven getalenteerde technici zich naar de molens. Men bestudeerde het gaande werk van onder

tot boven, maar kwam al snel tot de conclusie, dat aan het maalproces, het scherpsel en de snelheid van de loper niets viel te verbeteren. Men moest zijn heil gaan zoeken in een verbetering van het gevlucht.

Maar hoe? De oplossingen kwamen en gingen. Tussen 1810 en 1853 werden er niet minder dan 21 octrooien tot wiekverbetering aangevraagd. Zestien daarvan leken bruikbaar, maar vielen achteraf door de mand. Op één na, dat van

Pierre-Theophile Berton

Berton dreef een wielenmakerij in Barbonne, gelegen in Noord-Frankrijk. Halverwege de 19e eeuw draaiden er in die streek veel windmolens. Berton stond niet bekend als molenmaker, maar als *"Constructeur"*. Of hij in zijn wielenmakerij ook molenwielen maakte, is niet bekend. Hoe dan ook, de molens rond zijn woonplaats en de oproep in het bulletin van de "SEIN" inspireerden Berton.

In februari 1839 kwam hij met een ontwerp tot het *"Automatisch open- en dichtschuiven van molenzeilen"*. Het was een constructie met een hoop ijzerdraad, die door middel van springveren werd bediend. Zodra het te hard woei, trokken de veren aan en schoven de zeilen als gordijnen open.

Maar in de praktijk voldeed het niet, de molenaars bleven hun oude, omslachtige systeem trouw.

Berton begreep, dat het gedoe met openschuivende zeilen niets opleverde, maar liet zich niet uit het veld slaan. Hij moest, zoals immers in het "SEIN"-bulletin had gestaan, "een nieuwe weg inslaan".

Dat deed hij in dubbel opzicht. In 1841 verhuisde hij met zijn familie en zijn hele bedrijf naar St.Denis, vlak bij Parijs. En in September van datzelfde jaar presenteerde hij een revolutionair idee.

Uitschuifplanken

Hij verving de zeilen door in- en uitschuifbare planken, waarmee men het windvangend oppervlak naar believen kon vergroten of verkleinen (zie 1).

1. Chapelon (Loiret). Standerdmolen met uitgeschoven Berton-gevlucht. Elk end bestaat uit 10 in- en uitschuifbare planken. Foto archief SMD.

De planken, 9 of 10 in aantal (per end), waren 6 à 7 m lang, 15 à 22 cm breed en minder dan 1 cm dik. Omdat ze over elkaar heen moesten kunnen schuiven, waren ze scharnierbaar op 5 of 6 zwenkhouten gemonteerd. Deze zwenkhouten, ieder ongeveer 2 m lang, waren op hun beurt weer via zware buslagers, op onderlinge afstanden van ca. 1 m, op de enden bevestigd (zie 2 en 3). Met een schaarbeweging schoven de planken open en dicht.

2. Oarville (Beauce), 1973. Met behulp van 5 zwenkhouten per end schuiven de zwichtplanken open en dicht. Foto archief SMD.

Bij elk van de ca. 55 à 60 draaipunten (per end!) waren de planken voorzien van afstandsstrips. Die strips moesten voorkomen, dat de planken tegen elkaar aan stootten tijdens het in- en uitschuiven.

Wanneer de molen bij matige wind draaide, waren de planken geheel uitgeschoven. Woei het te hard, dan zwichtte de molenaar door de planken voor een deel weer in te schuiven (en zwichtte hij dus altijd op alle 4 enden evenveel!). Met één korte handeling kon de molenaar zijn gevlucht het juiste aantal enden laten lopen.

Wanneer de molenaar aan het eind van de dag definitief stopte, dan schoof hij alles dicht, zodat het hele wieksysteem als een liniaal voor de roeden kwam te liggen. Het enige, dat men dan nog zag, was de voorste plank, waarachter de rest schuil ging. De molen stopte vanzelf, de vang gebruikte men nauwelijks. En een stilstaand kruis met ingeschoven planken was niet meer tot draaien in staat.

Een groot voordeel was ook de stormveiligheid. Er brak eerder een roe dan dat de

3. Avrillé (Anjou), 1973. Restant van een Bertonroede. De zwenkhouten zijn bevestigd op zware buslagers, die op de roeden zijn gemonteerd. Afstandsstrips moeten het tegen elkaar aanlopen van de zwichtplanken beletten. Via verlengde ijzeren strips scharnieren de planken over de zwenkhouten. Foto archief SMD.

molen op hol sloeg. Roe-, bezet- en kruikettingen gebruikte men niet. Wel loopschoren.

Bediening

De planken werden vanuit de molen in- en uitgeschoven (zie 4 en 5). Op enige afstand van de pen was de bovenas voorzien van een brede groef. Daarin lag een houten ring met daarop een ijzeren tandkrans en een vijftal stevige handgrepen. Wanneer de molen met uitgeschoven planken maalde, draaiden de tandkrans en de handgrepen normaal met de bovenas mee.

Maar als de molenaar tijdens het draaien één der 5 handgrepen tegenhield, draaide de tandkrans t.o.v. de bovenas en ging het kleine tandwiel draaien. Dat kleine tandwiel zat vast aan een lange draaistang. Deze draaistang verdween bij het bovenwiel in de bovenas (zie 6 op pag. 18), liep onder de hals door en kwam bij de askop weer naar buiten. Daar was een tweede tandwieltje, K, op de draaistang bevestigd, dat via een vertraging 4 tandheugels heen en weer kon schuiven (zie 7 op pag. 18).

(Die lange tandheugels deden sterk denken aan een gewone dommekracht, die in principe net zo werkt. Berton, die vrijwel zeker zo'n ding in zijn werkplaats moet hebben gehad, is er wellicht door geïnspireerd.)

Een zware ijzeren plaat, L1, en 4 in de askop geslagen pennen hielden het vertragingsmechanisme op zijn plaats. De draaiing van tandwiel K moest de 4 tandheugels heen en weer trekken. Deze bewegingen werden via trekstangen overgebracht op het bovenste zwenkhout van elk der 4 enden. Zie ook de grote tekening op pag. 16 en 17.

4. Moutiers (Beauce), 1973. Bediening van het Bertongevlucht vanaf de bovenas. Systeem met één tandkrans. Foto archief SMD.

5. Systeem met één tandkrans. Een ijzeren tandkrans op een houten ring met een aantal handgrepen kon men onafhankelijk van de (draaiing van de) bovenas ronddraaien. Tijdens het malen draaide het hele mechanisme gewoon mee. Maar zodra de molenaar één der handgrepen (even) tegenhield, draaide de tandkrans t.o.v. de bovenas en begon tandwiel D te draaien. Dat bracht de beweging via draaistang I naar de askop, enz. Met deze constructie kon de molenaar wel zwichten, maar niet bijleggen. Zie de tekst. Tekening Gerrit Pouw.

De eerste versie van het Bertonwieksysteem. Tekening van Pierre-Theophile Berton, 1849.
Kopie door Gerrit Pouw.

Fig. 1. Vooraanzicht, gevlucht open
Fig. 2. Zijaanzicht op de zwichtplanken
Fig. 3. Vooraanzicht, zwichtplanken ingeschoven
Fig. 4. Zijaanzicht op de zwenkhouten
Fig. 5. Mechanisme op de askop
Fig. 6. Mechanisme op de askop en de bovenas
Fig. 7. Constructie achter op de bovenas
Fig. 8. Deel van één der zwichtplanken
Fig. 9. Zwenkhout, vóór en zijaanzicht

a (borst)roede
b bovenas
c zwichtplanken
d ijzeren geleiders of afstandsstrips
e zwenkhouten
f buslager (fig. 4 en 9)
g oplanger (fig. 4)
h draaistang (fig. 6)
i hals
k tandwiel op het einde van draaistang h (fig. 5 en 6)
l en m vertragingstandwielen
p tandwiel op het begin van draaistang h (fig. 7)
q tandkrans; draait onafhankelijk van de bovenas
r ring met handgrepen
s, t, u, en v verbinding tussen de tandheugels en het bovenste zwenkhout

Fig. 1
Fig. 5
Fig. 6
Fig. 7.
Fig. 9.
Échelle pour le Fig 1 à 7
Mètre
1648

6. Moutiers, 1973. Draaistang, die de draaiing van het tandwiel naar de askop overbrengt. Foto archief SMD.

7. Mechanisme op de askop (dat niet werkte). De draaiing van tandwiel K bewoog via vertragingswiel L1 de 4 tandheugels heen en weer. Via trekstangen (niet getekend) ging de beweging over op het bovenste zwenkhout van elk der 4 enden. Zie ook de grote tekening op pag. 16 en 17 Tekening Gerrit Pouw.

Géén succes

In de veertiger jaren van de 19e eeuw ging Berton hiermee de boer op. Via de technische elite van Parijs trachtte hij zijn uitvinding aan de man te brengen. Men toonde zich voorzichtig enthousiast en op minstens 3 standerdmolens in Mont-Martre probeerde men het nieuwe wieksysteem uit. Het waren de allereerste molens die het Bertongevlucht kregen.

Maar de experimenten op de Parijse standerdmolens gingen moeizaam en waren vooralsnog zonder succes. Er was n.l. nogal wat kracht nodig om de ca. 250 draaipunten op het gevlucht in beweging te krijgen. Het probleem zat hem voornamelijk in de tandheugels. Bij weinig of geen wind kon men de planken nog wel open en dicht krijgen, maar met weinig wind deed een molenaar niet veel. Bij een matige wind waren de planken geheel uitgeschoven, maar dan duwde de wind de tandheugels min of meer klem, waardoor men nauwelijks kon zwichten. En bij harde wind viel er helemaal niets meer te zwichten, want dan liep alles vast en sloeg de boel op hol. De molenaar moest dan snel kruien om minder winddruk op zijn gevlucht te krijgen. Pas daarna werkte het zwichtmechanisme weer.

Kortom, het wieksysteem had, zo schreef men, "last van nadelige torsiekrachten" en het idee van Berton, hoe knap ook, leek een zachte dood te zullen sterven.

In Parijs beschouwde men het als mislukt, maar weer gaf Berton niet op. Hij wist, dat zijn systeem deugde. Alleen, de overbrenging op de askop moest minder windgevoelig zijn. Hij had het in Parijs wel gezien en verhuisde maar weer eens. Deze keer vestigde hij zich in Angers aan de Loire, in de Anjou. Het was inmiddels 1852.

De doorbraak

Berton had zijn nieuwe woonplaats zorgvuldig gekozen. Want in de Anjou, met name in de vallei van de Loire, draaiden in zijn tijd meer dan 1000 korenmolens, waaronder de merkwaardige "Moulins-caviers" (zie de Gildebrief van december 2000). En al die molens draaiden nog met Middeleeuwse kruisen. Zoveel potentiële klanten zouden hem niet kunnen negeren.

Energiek experimenteerde Berton verder en vond de oplossing, die, zoals zo vaak, kinderlijk eenvoudig was.

Hij verliet het tandheugelsysteem en gebruikte op de askop hetzelfde principe, dat hij ook al op de bovenas had bedacht, de tandkrans.

Op de askop plaatste hij een ijzeren ring met tanden aan de binnenzijde (zie 8). Daarop was een spin bevestigd, waarvan de uiteinden via trekstangen naar de uitschuifplanken liepen. Het kleine tandwieltje (binnen de tandkrans), dat in Berton's oude constructie de tandheugels heen en weer moest bewegen, bracht nu de spin in een *draai*beweging (op onze molens maken de spinnen een voor- en achterwaartse beweging).

8. Oarville (Beauce), 1973. Verbeterde constructie op de askop. Overbrenging via een tandkrans en een spin. Binnen de tandkrans (rechts) het aandrijfwieltje. Foto archief SMD.

En met deze nieuwe overbrenging, die windongevoelig was, brak Berton eindelijk door, in 1853. Toen dit eenmaal werkte, gingen de molenaars in de Anjou en wijde omgeving massaal over op het verbeterde wieksysteem.

De dagelijkse praktijk

Wanneer de molenaar wilde gaan malen, zette hij zijn molen op de wind en lichtte de vang. Dan gebeurde er nog niets, want de planken waren nog ingeschoven. Hij moest eerst naar boven om ze te openen. Daartoe trok hij één der hand-

grepen *in de draairichting van de bovenas*. Het gevlucht ging open en de molenaar kon malen. Intussen draaide het hele mechanisme met de bovenas mee. Zolang de molenaar de handgrepen ongemoeid liet, bleven de zwichtplanken in de gewenste stand. Meestal 4 "volle", waarschijnlijk.

Moest hij nu bij teveel wind zwichten, dan ging hij weer naar boven en hoefde slechts even één der ronddraaiende handgrepen tegen te houden. De doordraaiende bovenas zette dan de hele overbrenging in werking en de planken schoven inéén, voorzover de molenaar het toeliet.

Maar...., het weer openen, bij afnemende wind, was moeilijker. Want in dat geval moest hij de met de bovenas meedraaiende handgrepen sneller vooruitduwen. De praktijk leerde, dat men eerst een handgreep moest tegenhouden, waardoor het gevlucht dichtschoof en (bijna) tot stilstand kwam. Pas daarna kon men 'bijleggen'. Dat was lastig. Bovendien ging de bediening van de handgrepen vaak te zwaar. Berton zal deze nadelen wel hebben onderkend en zat intussen niet stil. Al spoedig ving hij beide vliegen in één klap met een byzonder ingenieuze oplossing.

Half automatisch

In plaats van één, zaten er nu twee tandkransen D en B en een dubbel stel handgrepen rond de bovenas. Tussen de tandkransen liep een korte, ijzeren as dwars door de bovenas. Aan de éne kant van deze korte ijzeren as zat een vast, dubbel tandwiel F en aan de andere kant eindigde de ijzeren as in wormwiel G. Achter het wormwiel tandwieltje H (zie 9 en 10).

De tandkransen B en D werkten tegengesteld. Als de molenaar de éne handgreep omlaag trok, ging de andere omhoog, en omgekeerd. Daarbij draaide het dubbele tandwiel F links- of rechtsom. Deze beweging, in twee richtingen, ging via wormwiel G en tandwieltje H over op draaistang I, enz. Ook dit mechanisme werkte dus onafhankelijk van de draaiing van de bovenas.

9. Systeem met twee tandkransen. Een korte, ijzeren as G loopt dwars door de bovenas, tussen de tandkransen B en D. Aan het ene uiteinde een breed (dubbel) tandwiel en aan de andere kant eindigt de ijzeren as in een worm. De tandkransen B en D werken tegengesteld. Als de molenaar de ene handgreep omlaag trekt, gaat de andere omhoog, en omgekeerd. Deze bewegingen gaan via wormwiel G, tandwiel H en draaistang I naar de askop, enz. Met deze ingenieuze constructie hoefde de molenaar de molen zowel voor het zwichten als het bijleggen niet meer te stoppen. Tandkrans D is groter dan B omdat draaias I er onderdoor moet. Tekening Gerrit Pouw.

Nu de molenaar over een dubbel stel handgrepen beschikte, hoefde hij ook voor het bijleggen de molen niet meer te stoppen. Als hij tijdens het malen de éne handgreep even tegenhield, zwichtte hij, en door de andere even tegen te houden legde hij bij.

De tweede verbetering, een soepeler bediening, bereikte Berton met het wormwiel. Dat gaf een grote vertraging, waardoor de molenaar met weinig spierkracht de zwichtplanken geleidelijk kon openen en sluiten.

10. Oarville (Beauce), 1973. Bediening van het Bertongevlucht vanaf de bovenas. Verbeterd systeem met twee tandkransen. Foto archief SMD.

Ook met deze laatste verbetering oogstte Berton veel succes. In 1855 kreeg hij er patent op (op al zijn andere ideeën trouwens ook).

Zijn zoon, Pierre Berton jr., voegde zich bij het bedrijf. Eindelijk, na 15 jaar experimenteren was het halfautomatisch wieksysteem algemeen aanvaard en nog nauwelijks voor verbetering vatbaar. Alle moeizame handelingen als voorleggen-traplopen-vangen-zwichten-bijleggen-enz. waren verenigd tot één simpele handeling van enkele seconden. Het maalproces verliep continu, de molen hoefde niet meer te stoppen.

Toch hadden de molenaars één klein bezwaar: ze moesten nog steeds één of twee trappen op om de handgrepen op de bovenas te bedienen. Ook daar vond men wat op (zie 11).

11. Afstandsbediening van de handgrepen, gezien vanaf het bovenwiel. Links een voeghout en rechts de bovenas. Met twee bedieningsarmen en twee afhangende touwen kon de molenaar de handgrepen beneden (vanaf de maalzolder of buiten) bedienen. Tekening Gerrit Pouw.

Op het rechter voeghout (gezien vanaf de staart) timmerde men twee scharnierbare bedieningsarmen naast elkaar, die men ieder met een afhangend touw omlaag kon trekken. De touwen hingen gewoon buiten de (standerd)kast; ter hoogte van de maalzolder kwamen ze weer naar binnen (op Moulins-Caviers hingen de touwen tot op de grond, omdat die molenaars onder de molen werkten (zie Gildebrief van december 2000).

Wanneer de molenaar even aan één der touwen trok, hield hij één van beide handgrepen tegen. Zo bediende hij op slimme wijze zijn gevlucht.

"Maar het kan nog slimmer", moet Berton hebben gedacht. Er kwam n.l. nog een tekening van hem tevoorschijn, waaruit bleek, dat hij het zwichten en bijleggen volledig wilde automatiseren (zie 12).

De regulateur draait op de bovenas en de op- en neergaande bedieningsarm moet de handgrepen beurtelings tegenhouden. De linker, als het gevlucht te langzaam gaat, zoals op de tekening, en de rechter, als het te snel gaat. Maar deze toepassing van de regulateur is, voorzover men weet, op geen enkele molen aangetroffen. Blijkbaar kwam dit idee van Berton niet verder dan de tekentafel.

Het bleef dwarsgetuigd

De uitschuifplanken zelf echter, hoe ingenieus ook qua bediening, hadden totaal géén stroomlijn en al helemaal geen schroefvorm of zeeg. Het gevlucht bleef dwarsgetuigd. De zwenkbalken waren alle precies even schuin op de roeden gemonteerd. Het was onmogelijk er een zeeg in aan te brengen, de planken zouden direct vastlopen. Misschien is dat wel de reden geweest, waarom het grote succes van Berton slechts tot Midden-Frankrijk beperkt is gebleven. Men "wist" blijkbaar niet beter, want het antieke dwarsgetuigd kruis, dat aan het Berton-wieksysteem vooafging, kende ook geen zeeg. "Ons" Oud-hollands wieksysteem, met de schoot en de zeeg in het hekwerk, dat in Berton's tijd al ruim 250 jaar in Nederland en Vlaanderen bestond, was ten zuiden daarvan onbekend.

Een andere reden voor het grote succes van Berton zou kunnen zijn, dat het systeem het best functioneerde op de Franse gevluchten, die niet groter waren dan 17 à 18 m. Op grotere zou het misschien te zwaar uitvallen en moeilijk in- en uit te schuiven zijn.

Pierre-Theophile Berton overleed in 1861. Hij ligt begraven op de "Cimetière de l'Est" in Angers. Het bedrijf werkte door tot 1885 onder leiding van Pierre Berton jr. Deze stierf in 1894. Hij werd in hetzelfde graf bijgezet. Hun gevlucht siert de grafsteen.

Bronnen

Marcel Barbier: "Meunier à Moutiers-en-Beauce", 1980
Christian Cussonneau: "Moulins d'Anjou", 1991
Christian Porcher: "Berton sails, their inventors and designing proces", 1996
Claude Rivals: "Le moulin à vent et le meunier dans la société traditionelle français", 1976
Rex Wailes: "Notes on the Berton sail", 1951

In het Nederlands vindt men zo goed als niets over het Berton-wieksysteem.

12. Volautomatisch zwichten en bijleggen door middel van een regulateur op de bovenas. Tekening van Berton. Kopie door Gerrit Pouw. Een succes werd het niet. Nergens bestaat er meer een voorbeeld van, noch zijn er restanten van terug te vinden.

Nieuws van houtzaagmolen De Ster in Utrecht

Vanaf het voorjaar 2000 kon met de herbouwde zaagmolen *De Ster* weer als vanouds worden gezaagd. De molenaars Henk Geerts en Piet van Os zijn tevreden over het eerste 'zaagjaar'. De molen maakte veel omwentelingen en het zaagwerk bleek van goede kwaliteit.

Problemen met de teller

Een van de eerste activiteiten in 2000 was de plaatsing van een teller op de bovenas. Daarmee kan het aantal omwentelingen worden bijgehouden. Rijkssubsidie is verzekerd, als men minstens 50.000 omwentelingen per jaar maakt. Op Oudejaarsdag lazen de molenaars 55.918 omwentelingen af.

De teller vertoonde in het begin van 2000 het vervelende euvel telkens vast te slaan, juist op momenten, dat de molenaars de molen bij straffe wind flink konden laten draaien.

Het probleem leek over te zijn, nadat er remkleppen in de fokken waren aangebracht. Daardoor draaide de molen noodgedwongen minder onstuimig. Maar tegen het eind van het jaar begon het euvel opnieuw op te treden. Vanwege het euvel bedraagt het aantal gemiste omwentelingen volgens een voorzichtige schatting ongeveer 10.000.

Ervaringen

Nadat in het voorjaar van 2000 de eerste set van 20 zagen op de molen was aangekomen en er enkele noodzakelijke aanpassingen aan het zaagraam waren verricht, kon de molen datgene gaan doen, waarvoor hij in 1721 was gebouwd: stammen verzagen.

Eerst werd er proefgezaagd met een aantal iepen- en wilgenstammen. Na de zomer konden de molenaars beginnen met het zagen van productiehout: Douglasstammen. Zowel molenaars als afnemers waren tevreden over het gerealiseerde zaagwerk. Volgens de laatsten was de kwaliteit zelfs beter dan die van de mechanische snelzagers, die zij in het verleden inhuurden.

Maar volgens de molenaars kan de kwaliteit nog verder worden verbeterd. Daarvoor hebben zij enkele technische ingrepen op het oog: versterking van de ogen van de zaagslee, plaatsing van een rol bij het zaagraam om de zaagslee beter op z'n plaats te houden, het versmallen van de klossen van de strijkplaten.

Een punt van zorg blijft de krukas. Aan het eind van het jaar constateerden zij, dat er nog te veel beweging zit tussen de verschillende onderdelen op de krukaszolder.

Tegen het eind van 2000 kregen de molenaars de beschikking over een tweede set van tien zagen. Deze hebben een beduidend grotere 'spaanhoek', die ze geschikt maakt voor het zagen van zachtere houtsoorten.

Activiteiten

Begin dit jaar is er onder een van de houtloodsen een opslagplaats gemaakt voor door *De Ster* gezaagd hout. Tussen de dierenweide en de kinderspeelplaats is een afgesloten ruimte gemaakt, waarin de planken kunnen drogen.

Behalve aan regulier onderhoud van de molen is vorig jaar veel aandacht geschonken aan de gereedschapskast en de inhoud daarvan. Vrijwilliger Rob Leenhouts verdient hiervoor een woord van dank.

Andere werkzaamheden waren: het opknappen van de winderij (het mechanisme, dat de boomstammen de zagerij binnen trekt), het leggen van een vloertje voor de smalspoorlorrie en het plaatsen van een slijpmachine.

Jan Nijhof en Sandra Leenstra zijn in 2000 begonnen met de opleiding tot vrijwillig molenaar. Op 27 september werd de molen in de rouw gezet vanwege het overlijden van vrijwilligster Vera van Wijnen.

Op 11 april is door wethouder René Verhulst een 'interactief' lespakket geïntroduceerd voor leerlingen van de basisschool (groepen 6 t/m 8). De leerlingen kunnen in de molen een interessante les krijgen op milieugebied. Deze les wordt ondersteund door *Het Zaagblad*, een krant met alle wetenswaardigheden over het traject, dat ligt tussen het planten van een boom en de verwerking van het hout ervan bij het timmeren van een kast of tafel.

Samenwerking met andere Utrechtse musea

De wijk Lombok is in opkomst als toeristische attractie. Steeds meer mensen brengen een bezoek aan het Nederlands Muntmuseum, het Utrechts Statenjacht, museumcafé Lombok, het Nederlands Waterleidingmuseum en Houzaagmolen *De Ster*. Met subsidie van de gemeente gaan deze instellingen samenwerken en hun promotie verder versterken. Het Utrechts Bureau voor Toerisme zorgt voor ondersteuning.

Houtzaagmolen De Ster
Molenpark 10
3531 EK Utrecht
tel. 030-2990174
e-mail: Info@houtzaagmolen-de-ster.nl
internet: www.houtzaagmolen-de-ster.nl

Zeilmakerij van Neerven bv

opgericht 1925

van Neerven's MOLENZEILEN

'N BEGRIP VOOR DE MOLENAAR IN NEDERLAND,BELGIE EN DUITSLAND IN KATOEN,WK77 EN MARLON BOLUS ROOD

D.van Erpstraat 1
5341 AK OSS Nederland
Telefoon 0412-624028
Telefax 0412-627973

Sinds 1925

Korte berichten, oproepen, aanbiedingen

Het Gilde heeft een nieuwe secretaris en dus een nieuw adres

Op de jaarvergadering in Arnhem, 7 april jl. is *Mark Dwarswaard* gekozen als de nieuwe secretaris van het GVM. Officiële post aan het GVM dient daarom in het vervolg te worden gestuurd aan zijn adres:

Het Gilde van Vrijwillige Molenaars
Hogeweg 91
5751 KX Deurne
tel. 0493-310232 of 06-22937601

Adreswijziging van onze penningmeester

Met ingang van 15 juli heeft penningmeester Jos van der Bruggen een nieuw adres. Hij gaat wonen in de *Achterlandse Molen*, Molenkade 5, 2964 LB te Groot-Ammers. Zijn telefoonnummer wordt 0184-663227, zijn e-mailadres kokermolen@planet.nl.

Examencoördinator Bert van Uffelen heeft weer een vast woonadres

Bert van Uffelen, die tijdelijk geen vast woonadres had en alleen via een 06-nummer bereikbaar was, heeft thans weer een vast woonadres:
Bittervoorn 20
7908 VH Hoogeveen
tel. 0528-271991 of 06-53286029

Rectificatie

In mijn verslag van de provinciale Zeeuwse molendagen heb ik de molenaar van *De Hoop en Verwachting* te Borssele met een foutieve naam opgezadeld. Hij heet niet Jan Visser, maar Jo Schipper. Ik had beter in mijn aantekeningen moeten kijken, want daarin had ik zijn naam goed opgetekend. In plaats daarvan ben ik op mijn steeds slechter wordend korte-termijngeheugen afgegaan. Een onvergeeflijke fout. "Mijn excuses Jo. Ik hoop, dat ik het enigszins heb goedgemaakt door op Koninginnedag de door jou gerestaureerde woning aan de Westersingel te komen bekijken. Fraai werk. Ik wens jou en je echtgenote er nog vele jaren woongenot toe."

In hetzelfde verslag liet ik Erik Stoop op de receptie van De Zeeuwse Molen vergezeld gaan van zijn echtgenote i.p.v. zijn zuster. Ook daarvoor mijn excuses, Erik.

Jan van der Vlies

De oudste nog steeds malende meelmolen

Op blz. 21 van Gildebrief 01/1 staat in het verhaaltje over de hygiënecode, dat de oudste nog steeds malende meelmolen stamt uit het jaar 1712.

Onze molen *Windlust* te Wassenaar is gebouwd in 1688 en maalt tot op heden nog steeds graan tot meel voor zowel de bakker als particulieren. Dat wilde ik even kwijt.

Carl Doeke Eisma
Pastoor Butslaan 10
2242 RK Wassenaar
tel. 070-5118207
carleisma@planet.nl

Stichting Pelmolen Ter Horst te Rijssen genomineerd voor de Ir. Free Prakprijs

De Stichting Monumentenwacht Overijssel en Flevoland heeft twee jaar geleden de Ir. Free Prakprijs ingesteld om waardevolle initiatieven op het gebied van monumentenbehoud te stimuleren. Voor het jaar 2001 waren er drie nominaties:

1. De gemeente Kampen, omdat deze gemeente de adviezen van de Monumentenwacht altijd direct en stipt opvolgt, zodat vele monumentale panden in deze stad in topconditie verkeren.
2. Vrijwilligers RK-kerk te Vollenhove, omdat zij de kerkhofkapel, het toegangshek van het kerkhof en enkele beelden daar onder leiding van de koster, de heer Jan Klappe, volledig hebben gerestaureerd.
3. De Stichting Pelmolen Ter Horst te Rijssen voor de restauratie van deze molen in 1975 en het nadien in uitstekende conditie houden van dit monument, waarbij de naam van molenaar Peter Kamans niet onvermeld mag blijven.

De prijs ging overigens niet naar de molenstichting, maar naar de vrijwilligers van de RK-kerk te Vollenhove.

Programma oliemolen *Woldzigt* te Roderwolde

Oliemolen *Woldzigt* is vanaf 27 april jl. weer voor publiek geopend op dinsdag t/m zaterdag van 13.30-17.00 uur. Kinderen vanaf zes jaar mogen gedurende de openingstijden hun eigen koekjes bakken. Demonstraties olieslaan zijn er op de volgende data:
woensdag 20 juni van 19.00-21.00 uur
zaterdag 7 juli van 13.30-17.00 uur
woensdag 25 juli van 19.00-21.00 uur
woensdag 1 augustus van 19.00-21.00 uur
zaterdag 4 augustus van 13.30-17.00 uur
zaterdag 25 augustus van 10.00-16.00 uur
(Drentse Molendag)
zaterdag 1 september van 13.30-17.00 uur
zaterdag 8 september van 13.30-17.00 uur (Open Monumentendag - molen geopend vanaf 10.00 uur)

Westlandse Molendag: 30 juni 2001

In 2001 organiseren de Westlandse molenaars voor de achtste keer de Westlandse Molendag. Op deze dag kunt u zes korenmolens en vijf poldermolens in werking zien en bezichtigen.

De korenmolens zijn:
- *De Hoop* te Maassluis
- *De Korpershoek* te Schipluiden
- *De Roos* te Delft
- *Windlust* te Wateringen
- *De Korenaer* te Loosduinen
- *De Vier Winden* te Monster

De poldermolens zijn:
- *De Wippersmolen* te Maassluis
- *De Dijkmolen* te Maasland
- *De Nieuwlandsche Molen* te Hoek van Holland
- *De Groeneveldse Molen* te Schipluiden
- *De Schaapweimolen* te Rijswijk

De molenaars, die deze soms eeuwenoude werktuigen bedienen, leggen u graag uit, hoe de molen meel maalt of het overtollige water de polder uitmaalt. Dit jaar is de korenmolen van 's Gravenzande niet toegankelijk wegens restauratie. Daar is dus ook geen stempelpost.

Wel toegankelijk zijn de *Crossley* dieselmotor van de *Oude Lierpolder* te De Lier en enkele mobiele dieselmotoren, opgesteld langs de Gaagweg bij nummer 11. Voor geïnteresseerden in oude motoren een unieke kans. De dieselmotoren zullen werktuigen aandrijven.

Daarnaast, in de *Karnmolen* is een particulier gereedschapsmuseum gevestigd, dat eveneens is te bezichtigen. Verder kan men ter hoogte van Oostgaag 25 de fundering van de voormalige *Kleine Kralingermolen* bekijken.

Ook dit jaar weer kunt u de molens en het museum per fiets bezoeken. Bij alle molens is daarom een aanbevolen en vernieuwde fietsroute met stempelkaart verkrijgbaar voor *f* 5,=. U kunt de tocht bij elke molen beginnen. De hele tocht, die niet verplicht moet worden uitgefietst, heeft een lengte van ongeveer 60 km. Hebt u minimaal 5 stempels vergaard, dan komt u in aanmerking voor een aandenken. Er zijn bij de molens nog enkele exemplaren van het boekje "Westlandse Molens" te verkrijgen.

De molens zijn geopend van 9.00 tot 17.00 uur. Voor meer informatie kunt u bellen 015-3808432 of e-mailen: george@caiw.nl. Ook kunt u onze homepage bezoeken: http:/come.to/westlandsemolens.

Drentse Molendag 25 augustus 2001

Traditiegetrouw houden de Drentse molenaars op de vierde zaterdag van augustus (25 aug.) een Drentse Molendag. Dat doen ze dan voor de zeventiende maal. Een groot aantal van de 36 Drentse molens zal dan voor het publiek zijn geopend, althans, dat is de bedoeling. Vorig jaar waren er 27 molens geopend.

Bij enkele van de geopende molens worden er ter gelegenheid van deze molendag bijzondere activiteiten ontplooid. Denk hierbij aan (rommel)markten, broodbakken, exposities, fietstochten e.d.

Bij deze dag hoort ook een speciaal affiche, dat de deelnemende Drentse molenaars verspreiden. Eén van de Drentse molens staat model voor dat affiche. Gewoonlijk is de model staande molen wegens een bijzondere omstandigheid in het nieuws. Vorig jaar was dat door omstandigheden niet mogelijk. Daarom staat dit jaar molen *De Hoop* te Norg model. Deze molen is in 2000 gerestaureerd en feestelijk in gebruik gesteld.

De gegevens over de deelnemende molens en eventuele activiteiten zijn begin augustus te verkrijgen via het secretariaat van de Drentse Molenstichting, tel. 0592-340840.

M.W. Noordhoek

Overijsselse Molendag 1 september 2001

Voor de negende keer in successie een Overijsselse Molendag op de eerste zaterdag van september (1 sept.). Het is inmiddels een bekend evenement geworden in Overijssel. Maar ook daarbuiten geniet deze dag nogal wat bekendheid, gelet op de vele bezoekers van elders.

Overijssel heeft bijna elk molentype op z'n grondgebied, behalve de paltrok en de torenmolen. Men vindt er o.a. twee bedrijfsvaardige windoliemolens (Zwolle, Rijssen) en ook twee dito wateroliemolens (Haaksbergen, Denekamp), een windhoutzaagmolen (Deventer) en een waterhoutzaagmolen (Denekamp).

Bij veel molens zullen allerlei leuke activiteiten worden georganiseerd om deze dag iets extra's te geven. U kunt de molens bezoeken van 10.00 tot 16.00 uur. De plaatselijke VVV's kunnen alle inlichtingen vertrekken. Ook bij de Werkgroep Overijsselse Molendag kunt u informatie inwinnen, tel. 0541-625954.

A.M. Gunst, Werkgroep Overijsselse Molendag

MOLENSTENEN

Molensteenfabriek Van Vugt levert u naar keuze massieve maalstenen of stenen met een zachte uitslag. Ze worden vakkundig afgewerkt, prima gescherpt en goed onder de rij gebracht.

Wij kunnen u ook van dienst zijn met:

- ✓ nieuwe Duitse blauwe stenen;
- ✓ kunst- en sierstenen;
- ✓ het scherpen van molenstenen;
- ✓ deskundige informatie.

Bel voor inlichtingen vrijblijvend met:

H.J.A van Vugt
Molensteenfabriek
Zomereik 10
5682 HH Best (NL)
Tel/Fax: (+31) (0) 499-395454

Nationale Molendag 2001 in en rond Hazerswoude

Het weer op Nationale Molendag 2001 lijkt sterk op dat van vorig jaar, als ik, per fiets ditmaal, op weg ga om een aantal molens te bezoeken in de buurt van Hazerswoude. Evenals een jaar geleden een wolkenloze hemel, maar wel wat meer wind.

Na de diefstal van mijn auto en mijn fiets, op 20 oktober vorig jaar, heb ik van beide een nieuw exemplaar aangeschaft. De nieuwe fiets bevalt me beduidend beter dan de nieuwe auto, die aanmerkelijk meer brandstof verbruikt en aanzienlijk minder trekkracht heeft. De fiets is daarentegen de beste, die ik ooit heb gekocht. Met veel plezier rijd ik dan ook naar mijn eerste doel, korenmolen *De Haas* te Benthuizen.

Korenmolen *De Haas*, Benthuizen

Op de begane grond is een verkooppunt van meelproducten ingericht. Bert Rietdijk is daar de klanten aan het helpen, maar heeft een tekort aan meel. Hij vraagt molenaar Cor Boonstra om een tweetal zakken tarwe te malen ter aanvulling van de voorraad. Tot mijn verbazing draagt Boonstra het graan zelf naar boven zonder het luiwerk te gebruiken. Als ik hem daarover even later aanspreek, zegt hij: "Ach, die twee zakken....." Hij maalt de twee zakken met de motor; op windkracht kan hij het helaas niet doen: daarvoor is er te weinig wind.

Boonstra vertelt, dat de molen een grote bemanning heeft. Niet minder dan 7 molenaars malen in een rooster. Op deze manier houden allen ook tijd over voor hun andere hobby's. De zeven molenaars hebben een kleine vereniging gevormd. Toen de molen, die in 1985 werd gerestaureerd, nog eigendom van de gemeente was, waren verantwoordelijkheden en aansprakelijkheden van deze vereniging tegenover de gemeente gegoten in een speciaal contract, waarbij De Hollandsche Molen een bemiddelende rol had. Later ging de molen over in handen van een stichting en haakte De Hollandsche Molen als bemiddelaar af, hetgeen door de leden van de vereniging werd betreurd.

Een enthousiast lid van de 'groep van 7' is Kees van de Lede, die aan de maalbak heeft plaatsgenomen. Hij is nog geen gediplomeerd vrijwilliger, maar heeft inmiddels zijn proefexamen met succes afgelegd.

Ik maak een ronde door de molen, op zoek naar bijzonderheden. Die zijn er uiteraard. Op de stelling bijvoorbeeld. Daar valt mij op, dat het kruirad niet wordt geblokkeerd door het spaakkettinkje, maar door een balkje, dat door de staartbalk steekt en met een klem aan de buitenste gording van het kruirad kan worden vastgezet. In plaats van een bezetketting gebruikt men op deze molen een touw.

Het 'spaakbalkje' op het kruirad van "De Haas".

Op de maalzolder aanschouw ik met eigen ogen, wat mij jaren geleden al via het geruchtencircuit ter ore was gekomen: het spoorwiel is ondersteboven gemonteerd. De velg met de kammen 'hangt' aan de kruisarmen, terwijl hij er bovenop hoort te liggen. Boonstra vertelt, dat dit een eigengereide actie van de aannemer was. *Aannemer? Sinds wanneer bouwen die het gaande werk in een molen?* In ieder geval kwam er indertijd een fikse ruzie met Monumentenzorg van. Die heeft echter nooit geleid tot 'omkering' van het spoorwiel.

Het 'omgekeerde' spoorwiel in "De Haas".

Op de eerste zolder gaat Boonstra aan het werk met de planzichter, een soort schudzeef, aangedreven door een elektromotor. Met de planzichter kan tarwemeel worden gebuild, hetgeen betekent, dat de zemelen er worden uitgehaald. Ze worden opgevangen in een plastic emmer. Voordat Boonstra het apparaat inschakelt, waarschuwt hij het publiek voor het lawaai van de motor.

De planzichter van "De Haas" in werking.

Op deze zolder hangt een aantal meelzakken van andere korenmolens in den lande. Ik zie de namen van *De Hoop* in Zoetermeer, *De Rode Leeuw* in Gouda, *Windlust* in Noordwolde, *De Veenmolen* in Wilnis, *De Volharding* in Zeddam, *De Buitenmolen* in Zevenaar en *De Onderneming* in Witmarsum.

Boonstra vertelt nog heel wat over het bewogen molenleven in de omgeving van Hazerswoude en de bemaling van de polders aldaar. In deze omgeving stonden vroeger niet minder dan 57 molens. Dat had ik wel eens willen zien, maar daarvoor ben ik helaas minstens een eeuw te laat geboren. Ik bedank hem voor zijn uitleg en neem afscheid.

Als ik de trap afdaal naar de begane grond, zie ik, dat Bert Rietdijk bezig is met het wegen van een ongeveer tienjarige jongeman op een grote balans, die daar is opgesteld. De jongeman staat op de ene schaal. Het gewicht op de andere schaal wordt gevormd door gevulde graan- en meelzakken. Met een glimlach loop ik de molen uit.

Korenmolen *Nieuw Leven*, Hazerswoude

Als ik langs een binnenweg door polder *De Noordplas* richting Hazerswoude fiets, zie ik de molen al van verre draaien. Maar als ik het dorp ben binnengereden, onttrekt de bebouwing de molen aan het zicht, totdat ik er vlakbij ben. De molen staat ook enigszins achteraf.

Wipstellingmolen "Nieuw Leven" te Hazerswoude.

Het is een bijzondere molen, waarvan er in Nederland nog maar twee bestaan: een wipstellingmolen. Ik maak kennis met molenaar Van den Akerboom en zijn leerling Theo Bosboom. Zij genieten buiten de molen van het zonnetje, terwijl de molen lustig z'n rondjes draait. Van den Akerboom biedt mij onmiddellijk koffie aan en gaat naar binnen om die te zetten. Ik bewonder intussen het buitenaanzicht van de molen. De stelling is zeer breed. Theo Bosboom maakt mij erop attent, dat die ook wel breed moet zijn, omdat anders de trap naar het bovenhuis te weinig ruimte zou hebben. De trap is om dezelfde reden toch al veel steiler dan bij een normale wipmolen.

De koffie is intussen klaar en Van den Akerboom vraagt ons binnen te komen. Hij vertelt, dat er ooit 75 wipindustriemolens waren, waarvan de helft wipstellingmolens. Ooit heeft er een wipzaagmolen gestaan aan de Zaan en een wippapiermolen in Waddinxveen.

Een kreet van verrassing kan ik niet onderdrukken, als ik over de drempel stap. Het lijkt hier wel een museum of een antiekwinkel. Het is er heel gezellig en ik voel me er onmiddellijk thuis. Vol bewondering kijk ik rond naar alles, dat Van den Akerboom hier heeft uitgestald. Er is maar weinig loopruimte over, zo vol is het hier. Ik zie allerlei molenonderdelen: krammen, schroeven en nagels, een oude halssteen, stukken van vroegere molenstenen, een houten kruirol en een stuk van een oude Potroede. "Dat is er een

van deze molen geweest", zegt Van den Akerboom en hij laat me zien, hoe dringend hij aan vervanging toe was. Ik bekijk hem eens goed en kan dan zien, hoe zo'n Potroede eigenlijk is opgebouwd: vier hoekijzers (hoeklijnen moet ik ze eigenlijk noemen volgens de Basiscursus) met daarop geklonken ijzerplaten, heel anders dus dan een tegenwoordige Derckxroede, waaraan geen klinknagel meer te pas komt. Ik zie ook een hekstokbus.

Maar het staat hier minstens even vol met spullen, die feitelijk met een molen niets te maken hebben, maar hier zijn tentoongesteld, omdat er een molen op staat afgebeeld. Heel trots is Van den Akerboom op een complete set bekers uit grootmoeders tijd. Die is opgesteld in een vitrine, die vroeger te vinden was in een kledingwinkel in het dorp. Er lagen toen babykleertjes in tentoongesteld. Van den Akerboom kreeg de vitrine, toen de winkel werd opgeheven. Van den Akerboom wijst me op enkele flippo's met de afbeelding van een molen, die hij er in heeft uitgestald. Daar moet ik toch wel even om lachen.

Er staat ook een prachtige vitrinekast, die door de vorige eigenaar bij het grof vuil aan de weg was gezet. Van den Akerboom had het ding 's ochtends op weg naar z'n werk langs de weg zien staan en meteen gedacht: "Als die er vanavond nog staat, dan ga ik hem ophalen". En warempel, hij stond er 's avonds nog en de vroegere eigenaar hielp Van den Akerboom zelfs de kast naar de molen te vervoeren. Ook daarin weer tal van met een molen gedecoreerde zaken. Ik ontdek o.a. een koektrommel, met een afbeelding van een molen, die een kruising lijkt te zijn van een wipmolen en een standerdmolen. Precies zo'n zelfde trommel heb ik nog niet zo lang geleden van een van mijn vrienden gekregen. Van den Akerboom heeft er zelfs twee exemplaren van.

Intussen is mevrouw Van den Akerboom binnengekomen om haar man z'n lunch te brengen. Het is brood, gebakken in een broodmachine van door de molen geproduceerd meel. Ons gesprek komt op de HACCP. Van den Akerboom vertelt, dat hij daar niet veel mee op heeft, omdat hij veel te weinig afzet heeft. Vroeger leverde hij aan de plaatselijke bakker, maar die is er om gezondheidsredenen mee gestopt. Nu vindt hij het overdreven om voor die paar zakken meel, die hij nog maalt, te gaan werken volgens de HACCP-normen. Dan maar niet meer malen, vindt hij. Maar ik vind dat jammer.

We gaan naar boven en ik ben verbaasd over de hoeveelheid ruimte, die er in de ondertoren is voor de beide maalkoppels. Vroeger waren er zelfs drie. Een van de koppels kon worden aangedreven door een zgn. locomobiel, een stoomketel met stoommachine, dat buiten de molen stond opgesteld. Dat was in gebruik, als er geen wind was. Toen de stoomaandrijving verouderd was, werd die vervangen door een aandrijving met een elektromotor op krachtstroom (380 volt).

Op de stelling bewonder ik de staart, die wordt gestut door een heel grote wig met handvat onder de slof. De trap is inderdaad steil en ik ga heel voorzichtig naar boven. De daklijst heeft slechts een afstand van 30 cm tot de steenlijst; de molen heeft een hoge kap. De penbalk, die op de daklijst is bevestigd, is met ijzeren pennen ook aan de steenlijst vastgezet. Het sabelijzer loopt niet langs de steenlijst, maar erdoorheen. De achterzomer is met trekstangen aan de beide steenlijsten bevestigd. Dat is wel nodig, want de vloer van het bovenhuis helt al flink naar achteren. De staven in het rondsel zijn al eens gekeerd.

Voetje voor voetje ga ik weer naar beneden. Van den Akerboom heeft het niet op met het spul (houtolie), waarmee men tegenwoordig de stellingdelen moet behandelen, omdat de gebruikelijke combinatie van carboleum met koolteer uit milieuoverwegingen tegenwoordig niet meer mag worden gebruikt. "Die houtolie regent er als het ware gewoon af", zegt hij.

Ik bekijk geïnteresseerd de zinken platen van de dak-

Staart, kruirad, slof en wig van de "Nieuw Leven".

De bijzondere zinken platen als bedekking van kap en ondertoren.

bedekking en de bekleding van de ondertoren. Ze steken op een aparte wijze over elkaar heen. Van de Akerboom vertelt, dat ze feitelijk om elkaar heen zijn 'gevouwen'. "Dat geeft alleen wel eens problemen bij de bovenste platen van de kap", legt van den Akerboom uit. "Omdat die min of meer horizontaal liggen, kan de wind het regenwater daaronder blazen."

Maar de molen had meer problemen met regenwater. Van den Akerboom had ontdekt, dat in het stucwerk van het stenen molenlijf haarscheurtjes zaten, waardoor het altijd weer vochtig werd in de molen. Maar daar heeft hij iets op gevonden, een oplossing, die voor velen, die soortgelijke problemen hebben, is aan te bevelen. Van den Akerboom maakte een papje van een mengsel van cement en tegellijm. Dat smeerde hij in de haarscheurtjes en sindsdien is het droog in de molen.

Een ander product van zijn vindingrijkheid laat hij mij vervolgens zien. Het is een heel gewoon houten plankje, waaraan hij over de volle lengte een hoekijzer heeft bevestigd. Dat hoekijzer kan net tussen de stellingdelen door, maar het plankje blijft erbovenop liggen. Tegen dat plankje aan kan een schilder z'n ladder neerzetten. Hij hoeft dan niet meer bang te zijn, dat de ladder plotseling naar achteren schuift en wellicht tussen de stellingdelen naar beneden zakt met alle desastreuze gevolgen vandien.

Ik wil nog meer molens bezoeken en daarom neem ik afscheid van Van den Akerboom en zijn echtgenote. Ik krijg een boekje over de molen mee. Eigenlijk ben ik hier nog lang niet uitgekeken en uitgeluisterd. Ik neem me dan ook voor deze molen nogmaals te bezoeken.

De *Rooie Wip*, Hazerswoude

Op mijn fietstocht naar de *Rooie Wip* zie ik, dat de *Gerewip* niet in beweging is (Van den Akerboom had me dat al voorspeld), maar de *Rietveldse molen* wel. Die kan ik dus straks ook bezoeken.

"De Rooie Wip" te Hazerswoude.

Bij de *Rooie Wip* aangekomen wordt ik voor de tweede keer daadwerkelijk geconfronteerd met de mond- en klauwzeercrisis. De eerste keer was tijdens een fietstocht in Zuid-Beveland, toen ik mijn fiets tegen een hek neerzette om een foto te maken van het dorp Oudelande. Wie dat hek door wilde, moest eerst een 06-nummer bellen voor toestemming. Hier, bij de *Rooie Wip*, liggen er op de brug over het water ontsmettingsmatten en op het wegdek en tegen paaltjes het verzoek aan de bezoekers over die matten heen te lopen. Plichtsgetrouw voldoe ik aan dat verzoek.

Even later maak ik kennis met Andrien Muijsers en Nico Varkevisser, die deze molen bemalen. Mijn aandacht wordt onmiddellijk getrokken door een wel zeer grote wig onder de slof van de staart, nog veel groter dan op de *Nieuw Leven* in het dorp.

Staart, kruirad, slof en wig van "De Rooie Wip".

Nico loopt met me naar het scheprad en vertelt ondertussen, dat het een opvoerhoogte heeft van niet minder dan 1.60 m. Hij wijst me erop, dat de wachtdeur vlak tegen het scheprad is aangebracht. Het scheprad is weliswaar permanent in beweging, maar het opgevoerde water slaagt er maar zelden in de wachtdeur open te drukken. Daarvoor is de windkracht te gering en het lekverlies te groot.

Andrien ontdekt intussen, dat de wind merkbaar is geruimd. Er is ook wat bewolking ontstaan. Ze gaat onmiddellijk de molen kruien. Ze denkt, dat de molen daardoor meer omwentelingen gaat maken, met als gevolg, dat de molen zoveel water opvoert, dat de wachtdeur wat vaker opengaat. Voor het maken van een foto moet ik er toch nog lang op wachten. Andrien moet de molen echter

meteen stoppen, nadat ze hem heeft gekruid. Ze ontdekt, dat de wieken de aan een paal naast de molen wapperende wimpel beroert. Ze wil de wimpel niet verspelen en haalt hem naar beneden.

Andrien Muijsers zet "De Rooie Wip" op de wind.

De wateras is gefabriceerd door de Kon. Ned. Grofsmederij. Het waterwiel heeft een doorsnede van 5.70 m.
Wil men deze molen uit het werk laten draaien, dan moet men een heel eigenaardige procedure volgen. Normaliter wrikt men dan de wervel, waarin zich de taatspot van de koningsspil bevindt, zijwaarts weg, waardoor de staven van het rondsel tussen de kammen van het waterwiel vandaan komen. In deze molen is de procedure heel anders, omdat bovengenoemde wervel is vastgewigd. Wil men de *Rooie Wip* voor de prins laten draaien, dan moet men 5 kammen uit het waterwiel halen, zodat de staven van het rondsel vrij blijven van het waterwiel. Een omslachtige methode, lijkt mij.

Ik ga het bovenhuis bekijken en, als ik dat binnenga, ontwaar ik een woud aan verticale trekstangen. Ik tel er wel 8! Vier ervan zijn zelfs in de loopruimte aangebracht. Resultaat heeft het wel; hier beslist geen achteroverhellende vloer, maar keurig haakse verbindingen. Dat komt mede doordat de steenlijsten van metaal zijn. Tussen beide steenlijsten zijn er twee eveneens metalen verbindingsbalken, één vóór het bovenwiel en één erachter. Vier van de trekstangen vormen een verbinding tussen die metalen verbindingsbalken en de voegburriebalken (twee voor en twee achter het bovenwiel). Die trekstangen bevinden zich dus in de loopruimte. De andere vier trekstangen verbinden de metalen steenlijsten met de waterlijsten (twee vóór en twee achter het bovenwiel).

Ongebruikelijk is een metalen hoepel rond het boveneinde van de koker. Andrien maakt me erop attent, dat de klink (vaak ten onrechte het korte sabelijzer genoemd, maar wegens de vorm ervan wel begrijpelijk) aan de binnenzijde van de vangbalk is gesitueerd, terwijl de buitenzijde gebruikelijk is. De vangbalk ligt daardoor vlak tegen de wand van het bovenhuis aan. Op de vangbalk is een kist gemonteerd met daarin stenen ter verzwaring van de vangbalk.

De vangbalk en de klink van "De Rooie Wip". Op de voorgrond één van de 8 trekstangen.

Dat is op zich niets bijzonders. Veel vangbalken zijn op een dergelijke wijze verzwaard. Maar op die kist staan twee initialen: K.H. en Ph.P. Waarvoor K.H. staat, weet Andrien niet, maar Ph.P. staat voor Philip Pijnnaken. Dat is de vrijwillig molenaar van molen *De Put* in Leiden.

Andrien en Nico trakteren me op koffie met koek. We kijken rond naar andere draaiende molens in de omgeving. De *Groenendijkse* is niet in beweging. Dat vinden ze ongebruikelijk. Ook de *Rijnenburger* draait niet. Wel de *Barremolen* en dat is eveneens ongebruikelijk. Het valt me dan ook niet moeilijk te besluiten naar de *Rietveldse molen* te fietsen. Nico legt me precies uit, hoe ik er moet komen. Ik bedank hen voor de koffie en neem afscheid. Even later fiets ik langs binnenwegen en fietspaden door het prachtige polderlandschap van de polders Westgeer en Oostgeer en natuurlijk kom ik daarbij langs de aan de Oostvaart gelegen *Gerewip* of *Blauwe Wip*. Ik maak er een paar opnamen van.

De Gerewip of Blauwe Wip.

De *Rietveldse Molen*, Hazerswoude

Naar de *Rietveldse Molen* is het nu niet ver meer. Het is een achtkante poldermolen, gebouwd in 1648. De molen is zo fors, dat hij de indruk wekt van een binnenkruier met staart. Iemand is bezig het waterloophek

weer fraai wit te schilderen. Hij is in ieder geval niet de molenaar van deze molen. Die moet ik nl. kennen, omdat hij ooit een keer bij mij thuis was (in 1986) om met een aantal collega's mijn dia-klankbeeld "Langs de molens door Noord-Holland" te bekijken. Zij kwamen toen beoordelen, of dat klankbeeld geschikt was voor vertoning op de jaarvergadering van dat jaar. Als de molenaar achter de molen vandaan komt, herken ik hem met moeite. Naar mijn idee is hij sterk vermagerd. Hij herinnert zich de dia-voorstelling bij mij thuis nog. We stellen ons aan elkaar voor, omdat we ons elkaars namen niet meer herinneren. Hij stelt ook de schilder voor, Kees v.d. Lede. Wel allemachtig, hem heb ik niet eens herkend, terwijl ik hem vanmorgen nog heb gezien op *De Haas* in Benthuizen. Dat komt zeker, omdat hij nu geen korenmolenaarsoverall meer aan heeft. Ik heb intussen het zoveelste bewijs, dat mijn korte-termijngeheugen aan het aftakelen is. Griezelig.

Met Ad Brekelmans maak ik een rondje langs de bijzonderheden van de molen. Eerst zijn daar de veldmuren, die erg laag zijn. Dat is volgens Ad een teken, dat het om een oude molen gaat.

De zeer lage veldmuren tonen aan, dat de "Rietveldse molen" een oude molen is

Aan de zijde van het scheprad echter zijn de veldmuren beduidend hoger. Daar is de weeg gedeeltelijk gepotdekseld.

De weeg aan de zijde van het scheprad

In het zuidveld is het lager van de wateras verwerkt. Ad opent het luik, waardoor dat lager goed zichtbaar wordt. As en lager worden op hun plaats gehouden door een constructie, die vergelijkbaar is met die van het penlager, een soort broek dus.

Het buitenlager van de wateras.

In het oostveld heeft de molen een uitbouw, een zgn. klompenhok. Dat maakt het malen op het oosten enigszins problematisch, want de molen kan daardoor niet bij elke stand van de kap draaien, zonder dat de wieken het klompenhok raken.

Het kruirad vind ik bijzonder; het heeft spaken en 'zijspaken'.

Het kruirad van de "Rietveldse molen".

Bijzonder is ook een onderdeel van de kruiketting. Tussen de ketting zelf en de lus om de kruipaal zit een draaischakel. Die voorkomt het opdraaien van de ketting. Volgens Ad zie je dergelijke draaischakels niet veel meer. Voor mij is het in ieder geval de eerste keer, dat ik er een zie (Gerrit Pouw merkt op, dat ze meer gebruikelijk zijn bij kraanbedrijven).

De draaischakel in de kruiketting.

Ad wijst me op de hoge kap, die me nog niet was opgevallen. Hij vertelt, dat deze molen van alle Nederlandse molens zelfs de hoogste kap heeft. Als hij op het voeghout gaat staan, kan hij de kap net raken, als hij z'n arm naar boven strekt. De lange spruit is van metaal. De vorige was van eikenhout, maar toen die in de molen zat, moest de staart tweemaal per jaar worden 'uitgezet'. Dat had tot gevolg, dat de spruit al gauw in een boog stond. Dat exemplaar heeft het maar zo'n tien jaar volgehouden.

Nadat Ad ons koffie heeft gegeven, neemt hij me mee de molen in. Hij woont op de begane grond. De woonkamer is nog zo goed als in originele staat, o.a. met een bedstee, maar die gebruikt hij niet als zodanig. De keuken is wel meer aan de moderne tijd aangepast. Van de trap naar de eerste zolder, waar hij o.a. slaapt, is hij al eens afgevallen. Hij had toen een stofzuiger in z'n handen. Gelukkig was de stofzuiger eerder beneden dan hij. Hij heeft er niet al te veel letsel aan overgehouden.

De tweede zolder gebruikt Ad als werkruimte. Het hangt er vol met allerlei gereedschap. In de kap kun je inderdaad een wielerwedstrijd houden, zo immens is de ruimte.

Terwijl we in de kap zijn, gaat Kees van de Lede de molen verkruien. De wind is weer aardig gekrompen. We kunnen goed zien, dat de rollenwagen, als er wordt gekruid, maar de helft van de snelheid van die van de kap heeft. Een interessant gezicht.

Bovenas en -wiel van de Rietveldse molen.

De blokkeelconstructie, teken van ouderdom.

Ook hier weer een teken van de ouderdom van de molen: blokkelen op de achtkantstijlen.

We gaan weer naar beneden en Ad geeft ons een tweede kop koffie. Ik moet even iets eten, want ineens word ik een beetje duizelig. Te weinig gegeten vandaag; nog bijna niets eigenlijk. Ad legt me uit, hoe ik binnendoor naar Zevenhuizen kan fietsen, over Moerkapelle. Hij loopt nog een eindje met me mee, want ik wil van de overkant van het water nog een paar foto's van de draaiende molen maken. Als ik dat heb gedaan, roept hij naar Kees, dat-ie de molen kan afzeilen.

We nemen afscheid van elkaar en, als Ad terugloopt naar de molen, begin ik aan een paar honderd meter slecht, half verhard wegdek. Het wordt een ware slalom rond vele kuilen en hoopjes puin. Niet best voor de fietsbanden. Maar ze houden het en even later fiets ik over een prachtig pad door de Hazerswoudse Droogmakerij. Onderweg zie ik zelfs een paar gele kwikstaarten, bepaald geen alledaagse verschijningen. In Moerkapelle kom ik onverwacht langs een kleine molen. Het is een mini-wipstellingmolen. Ik stap af om er een opname van te maken (zie volgende pagina).

Nu is het niet ver meer naar de viergang van Zevenhuizen, waar ik nog even langs wil gaan bij Jan en Joke Spruit. Ze hebben de hele middag visite gehad en willen juist in de tuin gaan eten. Ik krijg een heerlijke kom tomatensoep en stukjes stokbrood met kruidenboter. Jan is trots op z'n vijfjarige dochter Manon, die hem al helpt met kruien en weet wat een zwichtlijn is. Maar er is nog iemand, een heel klein hoopje leven, nog geen drie weken oud. Het is hun jongste dochter Tessa, die duidelijk laat merken dat ze het etenstijd vindt. Jan neemt haar in z'n armen en geeft haar de fles. Tessa is onmid-

dellijk stil en drinkt tevreden. "Begint ze weer te huilen, als ze de fles leegheeft?", vraag ik aan Joke. "Nee hoor, het is tot nu toe een heel tevreden baby", antwoordt ze. Ik vertel hun dat het met mij als peuter vroeger wel anders was. Als mijn ouders mij vroeger pap met een lepel voerden, begon ik onmiddellijk te schreeuwen, zodra de lepel over de bodem van het bord schraapte. Dat betekende, dat het bord bijna leeg was. Die anekdote vertelde mijn vader tenminste steeds weer met graagte. Tessa daarentegen ligt heel tevreden tegen Jans schouder, als de fles leeg is. Jan kijkt vol tederheid naar haar. "Dit is het mooiste in het leven, Jan", zegt hij tegen me, "nog veel mooier dan een molen."

Jan van der Vlies

Noot van de redactie: Onderstaand Gaande werk van de voorzitter kwam vanwege diens werk buitenslands op het allerlaatste moment binnen, toen de Gildebrief al geheel was opgemaakt. Aangezien er alleen nog plek voor was op deze laatste pagina, treft u het op deze ongebruikelijke plaats aan.

De mini-wipstellingmolen in Moerkapelle.

't Gaande werk

Gelukkig hoefde de 29-ste Nationale Molendag niet te worden afgelast. Het weer was ideaal. Jammer alleen, dat enkele molens gesloten moesten blijven vanwege regionale afsluitingen ten gevolge van de MKZ-crisis. In verband daarmee had men al vroegtijdig besloten om de Landelijke Fietsdag naar het najaar te verschuiven. Dat betekende: geen fietsroutes, geen landelijke publicaties en daardoor gemiddeld genomen ook minder bezoek. De molenaars, die zelf hadden gezorgd voor publicaties en activiteiten, zullen wel voldoende bezoek hebben gehad. In ieder geval heeft het niet doorgaan van de Landelijke Fietsdag aangetoond, dat Nationale Molendag ook alleen succesvol kan zijn en dus zelfstandig bestaansrecht heeft. Dan moeten de molenaars wel zelf het initiatief nemen. Ook dat is aangetoond; het belang van enthousiast vrijwilligerswerk mag uiteraard niet worden onderschat. Hopelijk is dat in het kader van het 'jaar van de vrijwilliger' ook onderkend en gewaardeerd. In ieder geval zijn dit jaar met Koninginnedag weer enkele Gildeleden koninklijk onderscheiden, niet in de laatste plaats vanwege hun inspanningen voor het molenbehoud.

Op 7 april, tijdens de ledenvergadering, heeft het bestuur een mutatie ondergaan. Boudewijn van Weel trad na 16 jaren - waarvan 13 als secretaris - af. Helaas kon hij wegens ziekte niet op de ledenvergadering aanwezig zijn. Zijn bijzondere verdiensten voor het Gilde zijn daar echter wel gememoreerd en de aanwezige leden hebben hun waardering voor hem met een luid applaus kenbaar gemaakt. Dit dankbare gebaar vanuit de ledenvergadering is hem, evenals een verdiend afscheidscadeau, inmiddels overgedragen.

De als zijn opvolger benoemde Mark Dwarswaard heeft het secretariaatswerk met grote voortvarendheid opgepakt, zodat het Gilde kan blijven 'doordraaien'.

De lezingen tijdens het middaggedeelte van de ledenvergadering waren beide zeer boeiend. Ook de toen niet aanwezige leden zullen met beide onderwerpen nog kunnen kennismaken via artikelen in de Gildebrief. Het Berton-gevlucht, dat door Peter de Moes en Gerrit Pouw in de vorm van een dialezing was voorbereid, vindt u naast andere interessante artikelen in deze uitgave terug.

De tweede lezing, over de ontwikkeling van het gebruik van windenergie, door stromingsdeskundige Gerard van Bussel, was zelfs eigentijds in de vorm van een Powerpoint-presentatie. Van Bussel wist met dit onderwerp, mede door de presentatievorm, maar meer nog door de informatie en vakkundige en plezierige toelichting, iedereen te boeien. In een later stadium zal hierover ook een artikel verschijnen in de Gildebrief.

Tot besluit wens ik iedereen, behalve leesplezier met deze Gildebrief, een goede zomerperiode toe.

Gerard Sturkenboom, voorzitter

UITGAVEN VAN HET GILDE VAN VRIJWILLIGE MOLENAARS
ten behoeve van de opleiding tot vrijwillig molenaar

HET ENTREEPAKKET
De basiscursus - voor zover gereed.
Alle lesstof wordt herschreven en zal in de komende jaren verschijnen.
Verzamelinformatie - praktisch lesmateriaal

De leden in opleiding dienen dit pakket bij aanmelding aan te schaffen (niet inbegrepen in de contributie!)
De prijs bedraagt 35 Euro (*f* 77,15).

UITGAVEN TER VERBREIDING VAN DE KENNIS OVER MOLENS
Informatie XXII - Bovenassen
Prijs: 6 Euro (*f* 13,25 - incl. porto).

Informatie XVI - Waarom draaien molens linksom? Waarom helt de bovenas? De tonmolen.
Prijs: 6 Euro (*f* 13,25 - incl. porto).

GRATIS UITGAVEN
- Statuten en Huishoudelijk Reglement
- Bladen voor het maalboekje voor leden in opleiding en geslaagde leden
- Exameneisen
- Modelcontract vrijwillig molenaar
- Folder Gildeverzekeringen

Voor inlichtingen over de Gilde-uitgaven en bestellingen kunt u contact opnemen met:
Gildeverzendingen
H.P.A. van Erve
Hoevense Kanaaldijk 9
5018 EA Tilburg
tel. 013-5362100

AANBEVOLEN LITERATUUR VOOR DE OPLEIDING

Molens
Ir. F. Stokhuyzen
Kopie op A4-formaat.
Prijs: 12 Euro (*f* 26,50 - incl. porto).
Te bestellen bij de Gildeverzendingen

Opleiding Watermolenaar
Ing. J. den Besten
Te bestellen door overmaking van 23 Euro (*f* 50,70 - incl. porto) op girorekening 139754 t.n.v. J. den Besten te Loenen aan de Vecht

Wieksystemen voor polder- en industriemolens
Te bestellen door overmaking van Euro 11,50 (*f* 25,= - incl. porto) op ABN AMRO rekening 55.44.45.050 t.n.v. G.J. Pouw te Naarden

Zingende Stenen
D.J. Abelskamp
Prijs: 21 Euro (*f* 46,50 - incl. porto).
Dit boek is te bestellen door overmaking op Raborekening 13.53.85.210 van G.W.M. Barendse, penningmeester van de Cursuscommissie, te Poeldijk

Veiligheid op Wind- en Watermolens
"De Hollandsche Molen"
Prijs 5 Euro (*f* 11,= - incl. porto).
Te bestellen bij Gildeverzendingen.

De volgende Gildebrief verschijnt omstreeks:
15 september 2001

6